

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

Ю. Л. Коваленко

НОРМАТИВНА БАЗА ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*(для здобувачів 1 та 2 курсу денної та 2 курсу заочної форм навчання
за спеціальністю*

*183 – Технології захисту навколишнього середовища)
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2021

Коваленко Ю. Л. Нормативна база природоохоронної діяльності : конспект лекцій для здобувачів 1 та 2 курсів денної та 2 курсу заочної форм навчання за спеціальністю 183 – Технології захисту навколишнього середовища першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Ю. Л. Коваленко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 112 с.

Автор

канд. техн. наук, доц. Ю. Л. Коваленко

Рецензенти:

Бекетов В. Є., кандидат технічних наук, доцент кафедри інженерної екології міст (Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова)

Пономаренко Є. Г., кандидат технічних наук, доцент кафедри інженерної екології міст (Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова)

*Рекомендовано кафедрою інженерної екології міст,
протокол № 1 від 29.08.2020.*

Конспект лекцій складено з метою допомогти студентам екологічних спеціальностей вишів під час підготовки до занять, заліків та іспитів із курсу «Нормативна база природоохоронної діяльності».

© Ю. Л. Коваленко, 2021

© ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	6
1.1 Поняття, мета та завдання екологічного права. Екологічні правові відносини, еколого-правові норми, об'єкти та суб'єкти екологічних правових відносин. Джерела екологічного права. Правові основи управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища (екологічне управління).....	6
1.2 Повноваження державних органів в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки.....	16
1.3 Екологічні права та обов'язки громадян. Право природокористування. Право власності на природні ресурси.....	26
1.4 Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення та територій, охорони навколишнього середовища. Економіко-правовий механізм природокористування та охорони навколишнього природного середовища.....	30
1.5 Правове регулювання охорони атмосферного повітря. Правове регулювання в сфері поводження з відходами.....	37
1.6 Правове регулювання охорони та використання земель, надр. Правова охорона, використання й відтворення вод. Правове забезпечення використання та охорони рослинного світу, тваринного світу, екологічної мережі України.....	42
2 СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ	51
2.1 Порядок організації та проведення перевірок. Загальні вимоги до здійснення державного нагляду (контролю). Планові заходи зі здійснення державного нагляду. Позапланові заходи зі здійснення державного нагляду.....	51
2.2 Розпорядчі документи органів державного нагляду. Права та обов'язки органу державного нагляду та суб'єкта господарювання під час здійснення державного нагляду.....	57

2.3 Оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення. Протокол про адміністративне правопорушення. Повноваження щодо складання протоколів. Зміст протоколу про адміністративне правопорушення.....	64
2.4 Відповідальність за порушення природоохоронного законодавства. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Обставини, що виключають провадження в справі про адміністративне правопорушення. Докази в справі про адміністративне правопорушення.....	69
3 НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ПРОВЕДЕННЯ ПЛАНОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	75
3.1 Нормативно-правова база. Визначення термінів. Зміст і суб'єкти оцінки впливу на довкілля. Сфера застосування оцінки впливу на довкілля.....	75
3.2 Механізм забезпечення гласності оцінки впливу на довкілля. Порядок укладання та зміст повідомлення про плановану діяльність.....	82
3.3 Порядок укладання та зміст звіту з оцінки впливу на довкілля. Порядок проведення громадських слухань. Організатор громадських слухань, його повноваження та завдання. Документація громадських слухань.....	86
3.4 Зміст і порядок складання висновку з оцінки впливу на довкілля. Експертні комісії з оцінки впливу на довкілля. Врахування результатів оцінки впливу на довкілля у рішенні про проведення планованої діяльності. Оскарження дій чи бездіяльності у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля. Порядок фінансування оцінки впливу на довкілля.....	96
3.5 Післяпроектний моніторинг. Оцінка транскордонного впливу на довкілля. Відповідальність за порушення законодавства про оцінку впливу на довкілля. Припинення діяльності підприємств. Порядок ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля. Законодавство ЄС у сфері оцінки впливу на навколишнє середовище. Стратегічна екологічна оцінка.....	100
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	111

ВСТУП

Метою викладання дисципліни «Нормативна база природоохоронної діяльності» є формування у студентів знань стосовно нормативно-правового забезпечення природоохоронної діяльності, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Здобувачі знайомляться з правовими основами управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища в цілому та окремими компонентами довкілля.

Здобувачі навчаються виявляти факти екологічних правопорушень, аналізувати причини їх виникнення та аргументувати необхідність усунення, а також оцінювати вплив на довкілля планованої діяльності, планувати природоохоронні заходи та пояснювати необхідність їх впровадження.

Програма навчальної дисципліни включає три змістовних модуля.

Змістовий модуль 1. Нормативно-правова база охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Змістовий модуль 2. Система державного нагляду (контролю) у сфері охорони довкілля.

Змістовий модуль 3. Нормативно-правове забезпечення прийняття рішень проведення планованої діяльності.

1 НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Поняття, мета та завдання екологічного права. Екологічні правові відносини, еколого-правові норми, об'єкти та суб'єкти екологічних правових відносин. Джерела екологічного права. Правові основи управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища (екологічне управління)

Екологічне право – самостійна галузь права, що регулює відносини у сфері взаємодії суспільства та людини з навколишнім природним середовищем з метою охорони життя та здоров'я громадян, захисту їх екологічних прав і свобод, раціонального природокористування й забезпечення якості навколишнього природного середовища на користь теперішнього часу та майбутнього поколінь людей.

Мета екологічного права:

- регулювання і забезпечення ефективного використання природних ресурсів;
- забезпечення якості навколишнього природного середовища;
- гарантування екологічної безпеки, реалізації і захисту екологічних прав громадян.

Стокгольмська декларація з навколишнього середовища є базовим актом для міжнародного права навколишнього середовища. Вона – політико-правовий документ. .

Стокгольмська декларація була прийнята на Стокгольмській (Швеція) конференції з навколишнього середовища 16.06.1972. День відкриття конференції (5 червня 1972 року) прийнято вважати Всесвітнім днем охорони

довкілля (щодо цього питання на конференції було прийнято окрему резолюцію). Проведення Стокгольмської конференції стало початком нового етапу розвитку *міжнародно-правової охорони довкілля*.

Стокгольмська декларація складається із преамбули та 26 статей-принципів. Декларація починається із визнання права людини жити у сприятливому довкіллі і обов'язку його охороняти. Декларація визначила основні напрямки та принципи міжнародно-правової охорони довкілля у таких сферах як раціональне використання природних ресурсів, збереження флори і фауни, попередження забруднення довкілля, зв'язок між охороною довкілля та соціально-економічним розвитком, демографічні питання, управління охороною довкілля, наукові дослідження та освіта.

Стокгольмська декларація вперше закріпила ряд міжнародно-правових принципів: принцип суверенного права держав розробляти свої природні ресурси та відповідальності за завдання шкоди довкіллю інших держав, принцип співробітництва у вирішенні екологічних проблем.

Проведення Стокгольмської конференції спонукало до ряду наукових міжнародних досліджень, які вийшли у 1972 р. Два таких дослідження мали значний вплив на розвиток міжнародного права навколишнього середовища.

«Межі росту» (англ.: Limits to Growth, дослідження було виконане на замовлення Римського клубу) та звіт «Тільки одна Земля» (англ.: Only one Earth, спеціально розроблений на замовлення ООН та представлений на Стокгольмській конференції). Так, звіт «Тільки одна земля» вперше підняв питання взаємозв'язку між охороною навколишнього середовища та розвитком (теза про те, що людство повинно взяти зобов'язання з управління планетою).

Екологічні правовідносини – це суспільні відносини, що врегульовані нормами екологічного права.

Ці суспільні відносини включають в себе:

– відносини, пов'язані з вилученням речовин з природного середовища;

- відносини, пов'язані з використанням корисних властивостей природного об'єкта;

- відносини, пов'язані з внесенням у природне середовище речовин або енергії, які раніше не існували в природі або існували в незначних обсягах;

- відносини, що виникають у зв'язку з перетворенням природного об'єкту;

- відносини, які пов'язані з охороною природних об'єктів.

Відзначені відносини підпадають під дію спеціальних правових норм, які, ураховуючи специфіку сфери їх застосування, мають назву еколого-правових.

За галузевою спрямованістю виділяються природоресурсові відносини:

- земельні;

- гірничі;

- водні;

- фауністичні;

- відносини в галузі охорони атмосферного повітря;

- рослинного світу, включаючи ліси.

За спрямованістю виділяються еколого-правові норми, присвячені сферам, де виникають і мають вирішуватися екологічні проблеми:

- промисловість;

- сільське господарство;

- транспорт, енергетика;

- населенні пункти.

Залежно від об'єктів правового регулювання виділяються:

- природоохоронні;

- антропоохоронні відношення.

Також залежно від характеру правових відносин виділяють:

- матеріальні;

- процесуальні.

За колом суб'єктів цих відносин виділяються правовідносини, учасниками яких є:

- органи державної влади;
- органи місцевого самоврядування;
- фізичні та юридичні особи.

Підставою виникнення екологічних відносин є юридичні факти, що виступають як події (відбуваються поза волею людини), або дії (результат вольової поведінки людини). Дії виявляють себе як правомірні або як правопорушення.

Методи екологічного права – сукупність способів, прийомів і засобів впливу на суспільні відносини в галузі природокористування, охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки, а також реалізації екологічних прав і свобод громадян.

Виділяють два методи правового регулювання:

- метод влади і підпорядкування (метод субординації, імперативний);
- метод рівності учасників правовідносин (метод координації, диспозитивний метод).

Екологічному праву притаманні ті ж методи регулювання, що й іншим галузям права, але є й властиві тільки цій галузі. Це, насамперед, метод екологізації. Будь-яке природокористування має враховувати закони природи, підпорядковуватися їм.

Метод екологізації застосовується шляхом визначення у законодавстві:

- об'єктів природного середовища, які слід захищати від впливу антропогенної діяльності, чи використання яких потребує спеціального правового регулювання;
- органів, які здійснюють регулювання використання природних ресурсів, контролюють дотримання правил природокористування охорони довкілля;

- екологічних прав і обов'язків природокористувачів і власників природних ресурсів;

- екологічних вимог щодо всіх видів господарської та рекреаційної діяльності, які впливають на стан довкілля;

- юридичної відповідальності за порушення еколого-правових вимог.

Імперативний підхід здійснюється шляхом встановлення обов'язкових для виконання приписів, заборон і обмежень щодо видів діяльності небезпечних для довкілля, пов'язаних із споживанням природних ресурсів.

Диспозитивний підхід залишає свободу дій, але в рамках, визначених правовими нормами.

Принципи екологічного права – основні системоутворюючі ідеї, закріплені в загально-правовій і екологічній доктринах держави, які спрямовані на досягнення цілей екологічної політики держави і що знаходять свою реалізацію в екологічних відносинах.

Розрізняють загально-правові та спеціальні (галузеві) принципи екологічного права.

До загально-правових принципів екологічного права відносяться:

- гласність і демократизм ухвалення екологічно значущих рішень;

- невідворотність відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічного законодавства;

- поєднання заходів стимулювання та юридичної відповідальності за шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу;

- міжнародна співпраця у сфері використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища;

- попереджувальний характер і превенція екологічних заходів;

- соціальна орієнтованість на формування екологічного світогляду;

- узгодженість екологічних, економічних і соціальних інтересів;

- об'єднання міждисциплінарних знань для досягнення сприятливого екологічного ефекту;
- прогнозування, планування і нормування якості навколишнього природного середовища;
- обов'язковість екологічної експертизи для екологічно значущих вирішень і об'єктів;
- платня за погіршення якості навколишнього природного середовища.

Об'єкти екологічного права:

- навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов і процесів;
- природні ресурси;
- території та об'єкти, що підлягають особливій охороні;
- здоров'я і життя людей.

Суб'єкти екологічного права – учасники суспільних відносин. До них у сфері екологічних відносин відносяться особи, котрим належить право природокористування, і на які покладено обов'язок щодо охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання, відтворення природних ресурсів.

За змістом прав та обов'язків суб'єкти екологічного права поділяються на:

- органи державної влади (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади);
- місцеві державні адміністрації;
- органи судової влади та прокуратури;
- органи місцевого самоврядування;
- юридичні особи;
- громадяни.

Джерела екологічного права – прийняті державними органами або органами місцевого самоврядування нормативно-правові акти, які регулюють

суспільні екологічні відносини стосовно приналежності, використання, відтворення природних об'єктів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

Залежно від *спеціалізації* та призначення вони поділяються на дві групи:

- ті, що регулюють спеціалізовані екологічні відносини, наприклад, закони України Про тваринний світ, Про рослинний світ, Про охорону атмосферного повітря, поресурсові кодекси (Земельний, Водний, Лісовий і Кодекс про надра);

- акти що регулюють певні екологічні відносини у складі інших суспільних відносин, наприклад, Закон України Про фермерське господарство.

Можна виділяти *загальні та поресурсові* екологічні нормативно-правові акти:

- акти, структурно спрямовані на використання та охорону навколишнього природного середовища як єдиного об'єкта, наприклад, Закон України Про охорону навколишнього природного середовища;

- акти, норми яких регламентують суспільні відносини щодо окремих природних ресурсів, наприклад, Закон України Про охорону атмосферного повітря.

Поділяються також на акти законодавчої й виконавчої влади, акти органів місцевого самоврядування, а також інші джерела екологічного права.

Верховна Рада України приймає закони, кодекси.

Президент України приймає укази і розпорядження.

Кабінет Міністрів України видає постанови і розпорядження.

Центральні органи виконавчої влади (міністерства, державні служби, державні агентства) – накази.

Підзаконні акти міністерств, та відомств мають, відомчий, або міжвідомчий характер.

Органи місцевого самоврядування і місцеві органи виконавчої влади

приймають нормативно-правові рішення і розпорядження, які не повинні суперечити чинному екологічному законодавству. Вони обов'язкові для виконання всіма суб'єктами на підпорядкованій ним території.

Під управлінням у галузі охорони навколишнього природного середовища слід розуміти врегульований нормами екологічного права вид діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, спрямований на забезпечення суспільних відносин по використанню та охороні об'єктів екологічного права й дотримання державними органами, юридичними та фізичними особами й органами самоврядування встановлених еколого-правових норм.

Органами управління, які здійснюють указані функції, є:

- Кабінет Міністрів України;
- центральні органи виконавчої влади та їх територіальні підрозділи;
- місцеві державні адміністрації;
- органи виконавчої влади сільських, селищних і міських рад;
- громадські об'єднання й організації, якщо така діяльність передбачена їх статутами, зареєстрованими відповідно до законодавства України.

Діяльність органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища базується на *принципах*:

- забезпечення законності при здійсненні управління у даній сфері;
- поєднання комплексного та диференційованого підходів,
- поєднання державного управління із самоврядним і громадським управлінням у даній сфері;
- впровадження басейнового управління;
- програмно-цільове забезпечення.

Принцип законності означає, що:

- органи управління в процесі діяльності мають керуватися приписами законодавства, що визначають їх повноваження, порядок прийняття рішень;

– порядок надання управлінських послуг екологічного характеру встановлюється нормативно-правовими актами;

– вимагає встановлення екологічних вимог щодо заходів, які органи державного управління мають розробляти з метою забезпечення охорони довкілля, екологічної безпеки, раціонального використання природних ресурсів.

Законність у цій сфері державного управління забезпечується:

– судовим захистом екологічних прав юридичних і фізичних осіб;
– притягненням посадових осіб до відповідальності за порушення еколого-правових вимог.

Принцип поєднання комплексного та диференційованого підходів обумовлено тим, що взаємозалежність природних ресурсів, нерозривність екосистем у природних процесах потребує проведення в даній сфері, єдиної науково-технічної політики, координації зусиль усіх органів виконавчої влади, підприємств і громадян у здійсненні заходів щодо охорони довкілля, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Відповідно до цього принципу в Україні існує Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, що здійснює комплексне управління охороною навколишнього природного середовища, та центральні органи виконавчої влади, що відповідальні за організацію охорони та використання окремих природних ресурсів (Держводагентство України, Держгеонадра України, Держлісагентство України, Держрибагентство України).

Принцип поєднання державного управління із самоврядним і громадським управлінням обумовлено характером екологічних проблем, вирішення яких потребує узгоджених дій з боку органів державного управління й органів місцевого самоврядування.

Так, органи місцевого самоврядування й органи громадського управління не можуть бути сторонніми спостерігачами того, як використовуються на їх територіях природні ресурси не тільки місцевого, але й загальнодержавного

значення, стан яких впливає на екологічні умови життєдіяльності населення відповідної території.

Запровадження *принципу басейнового управління* викликано екологічним і економічним значенням річкових басейнів, які можуть охоплювати територію декількох адміністративно-територіальних одиниць.

У межах річкових басейнів замикаються кругообіги речовин, розповсюджуються та акумулюються забруднюючі речовини, здійснюється розміщення об'єктів виробництва.

Зазначений принцип знаходить відображення і в організації діяльності Держводагентства України, у системі якого утворено басейнові управління водних ресурсів.

Принцип програмно-цільового забезпечення розробки та реалізації заходів дозволяє пов'язати цілі та завдання охорони довкілля на перспективний період із спрямованими на їх виконання конкретними заходами організаційного, технічного, наукового характеру, ресурсним забезпеченням цих заходів, а також із відповідальними за їх розробку та реалізацію органами.

Програмно-цільовий принцип реалізується шляхом підготовки державних екологічних програм, розділів з питань екологічної безпеки, охорони довкілля у складі державних програм економічного та соціального розвитку держави.

1.2 Повноваження державних органів в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки

Органами загальної компетенції, тобто органами, для яких повноваження з питань охорони навколишнього природного середовища є лише складовими загальних повноважень є:

- Кабінет Міністрів України;
- місцеві державні адміністрації;
- виконавчі органи сільських, селищних, міських рад.

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, відповідальним перед Президентом України та підконтрольним і підзвітним Верховній Раді України.

Кабінет Міністрів України здійснює різноманітні функції, в тому числі і в сфері охорони навколишнього природного середовища:

- здійснює реалізацію визначеної Верховною Радою України екологічної політики;
- забезпечує розробку державних, міждержавних екологічних програм;
- координує діяльність центральних органів виконавчої влади у питаннях охорони навколишнього природного середовища;
- встановлює порядок утворення і використання Державного фонду охорони навколишнього природного середовища у складі Державного бюджету України та затверджує перелік природоохоронних заходів;
- встановлює порядок розробки та затвердження екологічних нормативів, лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, а також порядок надання дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами;

- приймає рішення про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;
- організує екологічне виховання та екологічну освіту громадян;
- керує зовнішніми зв'язками України в галузі охорони навколишнього природного середовища.

До компетенції *обласних державних адміністрацій* у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

- здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;
- участь у проведенні моніторингу стану навколишнього середовища;
- участь у розробленні стандартів щодо регулювання використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища;
- проведення оцінки впливу на довкілля;
- затвердження для підприємств лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище;
- видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів.

Положення про Департамент екології та природних ресурсів обласної державної адміністрації затверджується рішенням голови адміністрації.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад:

- здійснюють реалізацію рішень відповідних рад;
- координують діяльність підприємств, установ та організацій, розташованих їх території;
- організують розробку місцевих екологічних програм;

– затверджують за поданням обласних, державних адміністрацій, для підприємств, установ та організацій ліміти використання природних ресурсів, за винятком ресурсів загальнодержавного значення, ліміти скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, за винятком скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів за межами відповідно села, селища, міста;

– організують збір, переробку, утилізацію і захоронення відходів;

– формують і використовують місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища;

– погоджують плани роботи підприємств з питань охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів;

– забезпечують інформування населення про стан навколишнього природного середовища, захворюваності населення;

– організують екологічну освіту та екологічне виховання громадян;

– приймають рішення про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Органами державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища спеціальної компетенції, а також які мають спеціальні повноваження в даній галузі є:

– Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля);

– Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція);

– Міністерство розвитку громад та територій України (Мінрегіон);

– Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства;

– Державна служба України з надзвичайних ситуацій;

– Державна служба геології і надр України;

– Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру;

– Державне агентство водних ресурсів України;

- Державне агентство лісових ресурсів України;
- Державне агентство рибного господарства України;
- Державне агентство України з управління зоною відчуження.

Міндовкілля утворено постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 р. № 425.

Міндовкілля забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері:

- охорони навколишнього природного середовища;
- екологічної та в межах повноважень, радіаційної, біологічної і генетичної безпеки;
- рибного господарства, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства;
- лісового та мисливського господарства.

Забезпечує формування та реалізацію державної політики:

- у сфері розвитку водного господарства;
- у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр;
- у сфері управління зоною відчуження, а також здійснення державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення;
- щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;
- щодо здійснення державного геологічного контролю, а також у сфері збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, Паризької угоди.

Положення про *Державну екологічну інспекцію України, (Держекоінспекція)* затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275.

Основними завданнями Держекоінспекції є здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства, зокрема, щодо:

- охорони земель, надр;
- екологічної та радіаційної безпеки;
- охорони і використання об'єктів природно-заповідного фонду;
- охорони, захисту, використання і відтворення лісів;
- збереження біологічного та ландшафтного різноманіття;
- використання і охорони об'єктів тваринного та рослинного світу;
- охорони, раціонального використання вод і відтворення водних ресурсів;
- охорони атмосферного повітря;
- стану навколишнього природного середовища;
- поводження з відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами;
- здійснення заходів біологічної і генетичної безпеки під час використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

Державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється й *іншими центральними органами виконавчої влади*, завданням яких є забезпечення реалізації державної політики в окремих галузях економіки чи сферах управління.

Повноваження таких центральних органів виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища можуть мати галузевий характер, тобто поширюватися на певну сферу економіки (промисловість, енергетику, сільське господарство, транспорт тощо), або функціональний характер, тобто спрямовані на здійснення певної державної функції (статистичного обліку, розробки стандартів, управління фінансами, організації

науки тощо) з правом у межах своєї спрямованості координувати діяльність інших органів державного управління.

Положення про *Міністерство розвитку громад та територій України*, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 р. № 197.

Поряд з іншими завданнями, Міністерство забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері :

- благоустрою населених пунктів;
- поводження з побутовими відходами;
- забезпечення енергетичної ефективності будівель;
- збереження традиційного характеру середовища населених пунктів.

Положення про *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України* затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459.

Поряд з іншими завданнями, Міністерство є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування та забезпечення реалізації державної політики безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, у сфері карантину та захисту рослин, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Міністерство розробляє заходи щодо:

- забезпечення родючості ґрунтів і застосування агрохімікатів, механізмів економічного стимулювання заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів;
- сприяє підвищенню енергоефективності підприємств агропромислового комплексу та розвитку сировинної бази для виробництва біопалива, забезпечує розвиток виробництва і використання альтернативних видів палива та відновлюваних джерел енергії;

– організовує розроблення загальнодержавних і регіональних програм відтворення родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, виступає замовником виконання робіт з районування (зонування) земель сільськогосподарського призначення.

Положення про *Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України)*, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052.

Поряд з іншими, завданнями ДСНС України:

– координує та контролює здійснення заходів щодо захисту населення і територій у разі виникнення радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов'язаних із виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин;

– здійснює прогнозування імовірності виникнення надзвичайних ситуацій, визначає показники ризику та здійснює районування території України щодо ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

– веде державний облік гідрометеорологічних спостережень, веде інформаційну базу гідрометеорологічних даних та даних про стан навколишнього природного середовища;

– забезпечує проведення гідрометеорологічних, геліофізичних спостережень, фонових радіаційних та базових спостережень за станом забруднення навколишнього природного середовища;

– надає органам державної влади, органам місцевого самоврядування і населенню безоплатну інформацію про фактичні та очікувані зміни гідрометеорологічних умов і стану навколишнього природного середовища, здійснює попередження про небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища, а також забезпечує гідрометеорологічне обслуговування суб'єктів господарювання;

– забезпечує прогнозування погоди, гідрологічного режиму водних об'єктів, небезпечних гідрометеорологічних явищ;

– взаємодіє з міжнародними організаціями, представляє Україну у Всесвітній метеорологічній організації, бере участь у реалізації Рамкової конвенції ООН про зміну клімату.

Державна служба геології та надр України (Держгеонадра) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Поряд з іншими завданнями, Держгеонадра забезпечує:

- реалізацію державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр;
- здійснює контроль за раціональним використанням надр;
- виявляє не діючі свердловини на воду і вживає заходів щодо їх ліквідації або ремонту і подальшого використання;
- веде державний облік підземних вод та водного кадастру;
- здійснює державний облік родовищ, запасів і проявів корисних копалин;
- видає дозволи на видобування корисних копалин; будівництво та експлуатацію підземних споруд;
- здійснює комплексне геологічне картування територій для детального сейсмічного районування.

Положення про *Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр)*, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15.

Держгеокадастр є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства і який реалізує державну політику у сфері охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Поряд з іншими завданнями, Держгеокадастр здійснює:

- заходи щодо вдосконалення обліку і підготовки звітності з охорони земель (крім земель сільськогосподарського призначення);
- забезпечує підготовку заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону земель, захист від шкідливого антропогенного впливу;
- дотримання режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Положення про *Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство)*, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393.

Держводагентство є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері використання та відтворення поверхневих водних ресурсів.

Поряд з іншими завданнями, Держводагентство здійснює:

- підготовку пропозицій щодо формування державної політики у сфері забезпечення потреб населення і економіки у водних ресурсах;
- розроблення й участь у реалізації загальнодержавних, міждержавних і регіональних програм використання й охорони вод;
- забезпечення задоволення потреб населення та економіки у водних ресурсах і проведення їх міжбасейнового перерозподілу;
- здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням шкідливій дії вод, включаючи протипаводковий захист сільських населених пунктів і земель.

Положення про *Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство)*, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521.

Держлісагентство є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства.

Поряд з іншими завданнями, Держлісагентство здійснює:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту, раціонального використання і відтворення лісових ресурсів;
- державне управління, регулювання й контроль у сфері лісового та мисливського господарства;
- розроблення й організацію виконання загальнодержавних, міждержавних і регіональних програм у сфері захисту лісів, мисливських тварин, розвитку мисливського господарства.

Положення про *Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство України)*, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 895. Його діяльність спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України.

Поряд з іншим, завданнями, Держрибагентства України є:

- реалізація державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості;
- внесення на розгляд Міністрові пропозицій щодо формування державної політики у цій сфері.

Положення про *Державне агентство України з управління зоною відчуження (ДАЗВ)* затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 564. ДАЗВ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України та який реалізує державну політику у сфері управління зоною відчуження.

Поряд з іншим, завданнями ДАЗВ є:

- перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, а також здійснення державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами;
- внесення на розгляд Міністра пропозицій щодо формування державної політики у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему;
- поводження з радіоактивними відходами.

1.3 Екологічні права та обов'язки громадян.

Право природокористування. Право власності на природні ресурси

Екологічні права громадян – сукупність юридичних можливостей і засобів, які спрямовані на задоволення потреб громадян у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки.

Екологічні права громадян належать до *конституційних прав* людини.

Екологічні права і обов'язки громадян встановлені Законом України *Про охорону навколишнього природного середовища*, згідно з яким, кожний громадянин України має право на:

- безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище;
- участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища;

- участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;
- об'єднання в громадські природоохоронні формування;
- доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації;
- участь у публічних слуханнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище на стадіях розміщення, проектування, будівництва і реконструкції об'єктів;
- одержання екологічної освіти;
- подання до суду позовів до державних органів, підприємств і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- оскарження у судовому порядку дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування щодо порушення екологічних прав громадян.

Екологічні права громадян *забезпечуються*:

- проведенням широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища;
- обов'язком центральних органів виконавчої влади, підприємств здійснювати заходи для запобігання шкідливому впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище;
- участю громадян у діяльності щодо охорони навколишнього середовища;
- здійсненням державного та громадського контролю за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- компенсацією шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- невідворотністю відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

– створенням мережі загальнодержавної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації.

Місцеві ради, органи державної влади в галузі охорони навколишнього природного середовища зобов'язані подавати допомогу громадянам у здійсненні природоохоронної діяльності, враховувати їх пропозиції щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища, залучати громадян до участі у вирішенні питань охорони навколишнього природного середовища.

Порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку.

Громадяни України зобов'язані:

- берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства;
- здійснювати діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;
- вносити штрафи за екологічні правопорушення;
- компенсувати шкоду, заподіяну негативним впливом на навколишнє природне середовище.

Згідно зі ст. 13. Конституції України Земля, її надра, атмосферне повітря, *природні ресурси є об'єктами права власності Українського народу.*

Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Порядок регулювання використання природних ресурсів встановлено Законом України *Про охорону навколишнього природного середовища.*

Використання природних ресурсів в Україні здійснюється в порядку загального і спеціального використання природних ресурсів.

Громадянам гарантується право *загального* використання природних ресурсів для задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих,

рекреаційних, матеріальних тощо) безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами і надання відповідних дозволів.

В порядку *спеціального* використання природних ресурсів громадянам, підприємствам надаються у володіння, користування або оренду природні ресурси на підставі спеціальних дозволів, за плату.

Природні ресурси поділяються на ресурси загальнодержавного і місцевого значення.

До природних ресурсів *загальнодержавного* значення належать:

- територіальні та внутрішні морські води;
- природні ресурси континентального шельфу;
- атмосферне повітря;
- підземні води;
- поверхневі води, що знаходяться або використовуються на території більш як однієї області;
- лісові ресурси державного значення;
- природні ресурси в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;
- дикі тварини, які перебувають у стані природної волі, а також об'єкти тваринного світу, що набуті в комунальну або приватну власність і визнані об'єктами загальнодержавного значення;
- корисні копалини, за винятком загальнопоширених.

До природних ресурсів *місцевого* значення належать природні ресурси, не віднесені законодавством України до природних ресурсів загальнодержавного значення.

Використання природних ресурсів здійснюється з дотриманням обов'язкових *екологічних вимог*:

- раціонального і економного використання природних ресурсів;

- здійснення заходів щодо запобігання псуванню, забрудненню, виснаженню природних ресурсів, негативному впливу на стан навколишнього природного середовища;
- здійснення заходів щодо відтворення природних ресурсів;
- застосування методів поліпшення якості природних ресурсів, які забезпечують охорону навколишнього природного середовища і безпеку здоров'я населення;
- збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- здійснення господарської діяльності без порушення екологічних прав інших осіб;
- здійснення заходів щодо збереження біологічного різноманіття під час провадження діяльності, пов'язаної з генетично модифікованими організмами.

1.4 Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення та територій, охорони навколишнього середовища.

Економіко-правовий механізм природокористування та охорони навколишнього природного середовища

Екологічна безпека є такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Основні засади забезпечення екологічної безпеки визначені Законом України Про охорону навколишнього природного середовища.

1. *Екологічні вимоги до розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, споруд:*

- необхідно забезпечувати екологічну безпеку людей, раціональне використання природних ресурсів, додержання нормативів шкідливих впливів на навколишнє природне середовище;

- повинні передбачатися вловлювання, утилізація, знешкодження шкідливих речовин і відходів або повна їх ліквідація;
- підприємства повинні бути обладнані спорудами для очищення викидів і скидів або їх знешкодження, зменшення впливу шкідливих факторів, а також приладами контролю за кількістю і складом забруднюючих речовин;
- проекти господарської діяльності повинні мати матеріали оцінки її впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людей;
- забороняється введення в дію підприємств, на яких не забезпечено додержання екологічних вимог, передбачених у проектах на будівництво;
- діяльність осіб, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу, може бути припинена за рішенням суду.

2. Охорона навколишнього природного середовища *при застосуванні засобів захисту рослин, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, токсичних хімічних речовин:*

- підприємства зобов'язані додержувати правил транспортування, зберігання і застосування засобів захисту рослин, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, токсичних хімічних речовин, з тим щоб не допустити забруднення навколишнього природного середовища і продуктів харчування;
- при створенні нових хімічних препаратів повинні розроблятися допустимі рівні вмісту цих речовин, методи визначення їх залишкової кількості та утилізації після використання;
- вміст природних та штучних домішок у таких препаратах не повинен перевищувати допустимих рівнів;
- екологічні вимоги при виробництві, зберіганні, транспортуванні, використанні, знешкодженні, захороненні небезпечних речовин, їх класифікація за ступенем небезпечності визначаються нормативними документами;
- перелік пестицидів та агрохімікатів, дозволених для використання в Україні, визначаються в установленому законодавством порядку.

3. Охорона навколишнього природного середовища від неконтрольованого та шкідливого *біологічного впливу*:

- підприємства зобов'язані забезпечувати екологічно безпечне виробництво, зберігання, транспортування, використання, знищення, знешкодження і захоронення мікроорганізмів та продуктів біотехнології;
- створення нових штамів мікроорганізмів здійснюється за наявності оцінки їх впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людей;
- при створенні зазначених організмів повинні розроблятися нормативи гранично допустимих концентрацій, методи визначення цих організмів.

4. Охорона навколишнього природного середовища від *акустичного, електромагнітного, іонізуючого шкідливого впливу фізичних факторів* та радіоактивного забруднення:

- підприємства при здійсненні діяльності зобов'язані вживати заходів щодо недопущення перевищення рівнів акустичного, електромагнітного, іонізуючого впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людини;
- підприємства, що здійснюють діяльність, пов'язану з використанням радіоактивних речовин зобов'язані забезпечувати екологічну безпеку.

4. Охорона навколишнього середовища від *забруднення відходами*:

- суб'єкти права власності на відходи повинні вживати заходів для зменшення обсягів утворення відходів, їх утилізації, знешкодження;
- здійснення операцій у сфері поводження з відходами дозволяється лише за наявності дозволу на здійснення операцій у сфері поводження з відходами у спосіб, що забезпечує можливість використання відходів як вторинної сировини.

5. Екологічна безпека транспортних та інших *пересувних засобів*:

- підприємства що здійснюють проектування, виробництво, експлуатацію та обслуговування автомобілів, літаків, суден, виробництво і постачання пального, зобов'язані здійснювати комплекс заходів щодо зниження

токсичності та знешкодження шкідливих речовин, що містяться у відпрацьованих газах, переходу на менш токсичні види енергії й пального;

- виробництво і експлуатація транспортних засобів, у викидах яких вміст забруднюючих речовин перевищує нормативи, не допускається;

- керівники транспортних організацій та власники транспортних засобів несуть відповідальність за додержання нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах.

6. При проведенні *науково-дослідних робіт* повинні враховуватися вимоги охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки:

- забороняється впровадження відкриттів, винаходів, застосування нової техніки, якщо вони не відповідають вимогам екологічної безпеки;

- у разі порушення встановлених вимог така діяльність припиняється, а винні особи притягуються до відповідальності.

7. Вимоги екологічної безпеки *поширюються на військові та оборонні об'єкти*, а також об'єкти органів внутрішніх справ та державної безпеки.

8. *Розміщення, забудова і розвиток населених пунктів* здійснюються за рішенням місцевих рад з урахуванням екологічної ємкості територій, додержанням вимог охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

Окрема місцевість України, на якій виникла надзвичайна екологічна ситуація, може бути оголошена *зоною надзвичайної екологічної ситуації*.

Надзвичайна екологічна ситуація – ситуація, за якої на окремій місцевості сталися негативні зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави. Негативні зміни в навколишньому природному середовищі – це втрата, виснаження чи знищення окремих природних комплексів та ресурсів внаслідок надмірного

забруднення навколишнього природного середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи, які обмежують можливість життєдіяльності людини.

Окрема місцевість України оголошується зоною надзвичайної екологічної ситуації Президентом України за пропозицією Ради національної безпеки і оборони України або за поданням Кабінету Міністрів України.

Указ Президента України про оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації затверджується Верховною Радою України.

Правове регулювання відносин, які виникають під час здійснення надзвичайних заходів, здійснюються згідно з *Законом України Про зону надзвичайної екологічної ситуації*.

При проектуванні й експлуатації господарських об'єктів, діяльність яких може шкідливо впливати на навколишнє середовище, здійснюються заходи щодо запобігання аваріям, ліквідації їх шкідливих екологічних наслідків.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з промислової безпеки, і центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпеки використання ядерної енергії, спільно з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду у сфері охорони навколишнього природного середовища проводять перевірки стану екологічно небезпечних об'єктів.

У разі аварії, що спричинила забруднення навколишнього природного середовища, підприємства зобов'язані *негайно приступити* до ліквідації її наслідків. Одночасно власники підприємств, зобов'язані *повідомляти* про аварію і заходи, вжиті для ліквідації її наслідків, виконавчому комітету сільської, селищної, міської ради, обласній, державній адміністрації та населенню.

Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808.

Економічні заходи забезпечення охорони навколишнього природного середовища передбачають:

- взаємозв'язок усієї господарської діяльності підприємств з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів по охороні навколишнього середовища на основі економічних важелів;
- встановлення лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище;
- встановлення ставок екологічного податку;
- надання підприємствам податкових, кредитних пільг при впровадженні маловідхідних, і ресурсозберігаючих технологій, нетрадиційних видів енергії, заходів щодо охорони навколишнього середовища;
- відшкодування збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища здійснюється за рахунок Державного бюджету України, та місцевих бюджетів, коштів підприємств, фондів охорони навколишнього природного середовища, добровільних внесків.

Кошти від *екологічного податку* зараховуються до державного і місцевих бюджетів згідно з Бюджетним кодексом України.

Для фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища утворюються Державний, та місцеві *фонди охорони навколишнього природного середовища* у складі відповідного місцевого бюджету за місцем заподіяння екологічної шкоди за рахунок:

- частини екологічного податку згідно із законом;
- частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- цільових добровільних внесків підприємств та громадян.

Розподіл коштів екологічного податку, що надходять до місцевих фондів, здійснюється обласними радами за поданням обласних державних адміністрацій.

Розподіл коштів, що надходять до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища, здійснюється Кабінетом Міністрів України за поданням Міндовкілля.

Кошти місцевих і Державного фондів охорони навколишнього природного середовища можуть використовуватись тільки для цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів.

Положення про місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища затверджуються місцевими радами, а Державного фонду охорони навколишнього природного середовища – Кабінетом Міністрів України.

В Україні здійснюється *стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища* шляхом:

- надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;
- надання на пільгових умовах позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;
- встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;
- звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища;
- передачі частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища підприємствам на заходи для зниження викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих впливів;
- надання можливості отримання природних ресурсів під заставу.

В Україні здійснюється *добровільне і обов'язкове страхування* громадян та їх майна, майна підприємств на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення навколишнього природного середовища.

З метою врахування екологічних вимог у процесі приватизації чи корпоратизації об'єктів в Україні проводиться *екологічний аудит*.

Порядок екологічного страхування та екологічного аудиту визначається *Законом України Про екологічний аудит*.

1.5 Правове регулювання охорони атмосферного повітря.

Правове регулювання в сфері поводження з відходами.

Правове *регулювання охорони атмосферного повітря* здійснюється згідно з Законом України Про охорону атмосферного повітря.

Цим законом врегульовані питання:

- нормування в галузі охорони атмосферного повітря;
- заходи щодо охорони атмосферного повітря;
- дотримання вимог щодо охорони атмосферного повітря під час проектування, будівництва підприємств, які можуть впливати на стан атмосферного повітря;
- контроль у галузі охорони атмосферного повітря;
- державний облік та моніторинг у галузі охорони атмосферного повітря;
- відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря;
- міжнародні відносини в галузі охорони атмосферного повітря.

Підприємства, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та діяльність яких пов'язана з впливом фізичних та біологічних факторів на його стан, зобов'язані:

– здійснювати заходи щодо забезпечення виконання вимог, передбачених стандартами та нормативами екологічної безпеки у галузі охорони атмосферного повітря, дозволами на викиди забруднюючих речовин;

– вживати заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів;

– забезпечувати безперебійну роботу устаткування для очищення викидів і зменшення рівнів впливу фізичних та біологічних факторів;

– здійснювати контроль за обсягом і складом забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, і рівнями фізичного впливу, вести їх облік;

– розробляти заходи щодо охорони атмосферного повітря на випадок виникнення надзвичайних ситуацій і вживати заходів для ліквідації причин, наслідків забруднення атмосферного повітря;

– забезпечувати здійснення інструментально-лабораторних вимірювань викидів забруднюючих речовин та ефективності роботи газоочисних установок;

– забезпечувати розроблення методик виконання вимірювань, що враховують специфічні умови викиду забруднюючих речовин;

– використовувати атестовані методики вимірювань і повірені засоби вимірювальної техніки для визначення концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі та викидах стаціонарних і пересувних джерел;

– здійснювати контроль за проектуванням, будівництвом і експлуатацією устаткування для очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин і зниження впливу фізичних та біологічних факторів, оснащення їх засобами вимірювальної техніки;

– сплачувати екологічний податок.

Правове *регулювання в сфері поводження з відходами* здійснюється згідно з Законом України Про відходи.

Цим законом врегульовані питання:

– відносини права власності на відходи;

- суб'єкти у сфері поводження з відходами, їх права та обов'язки;
- компетенція органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами;
- державний облік, моніторинг та інформування у сфері поводження з відходами;
- заходи і вимоги щодо запобігання або зменшення утворення відходів та екологічно безпечного поводження з ними;
- економічне забезпечення заходів щодо утилізації відходів і зменшення обсягів їх утворення;
- правопорушення у сфері поводження з відходами і відповідальність за них;
- міжнародне співробітництво у сфері поводження з відходами.

Підприємства, установи та організації усіх форм власності у сфері поводження з відходами мають право на:

- одержання інформації про технології утилізації відходів, будівництво та експлуатацію об'єктів поводження з відходами;
- зберігання відходів у спеціально відведених місцях чи об'єктах відповідно до санітарних норм і правил утримання територій;
- внесення пропозицій, пов'язаних з розміщенням, проектуванням, будівництвом та експлуатацією об'єктів поводження з відходами;
- одержання пільг у разі участі у створенні об'єктів поводження з відходами;
- участь у розробленні програм поводження з відходами;
- участь у конкурсах на набуття права виконання послуг у сфері поводження з побутовими відходами на певній території.

Суб'єкти господарської діяльності у сфері поводження з відходами зобов'язані:

- запобігати утворенню та зменшувати обсяги утворення відходів;

- забезпечувати приймання та утилізацію використаних пакувальних матеріалів і тари, в яких знаходилася продукція цих підприємств, або укладати угоди на їх збирання та утилізацію;
- визначати склад і властивості відходів, що утворюються, а також ступінь небезпечності відходів для навколишнього середовища та здоров'я людини;
- на основі матеріально-сировинних балансів виробництва виявляти і вести первинний поточний облік кількості, типу і складу відходів, подавати щодо них статистичну звітність;
- забезпечувати збирання, зберігання та недопущення знищення і псування відходів, для утилізації яких в Україні існує технологія, що відповідає вимогам екологічної безпеки;
- брати участь у будівництві об'єктів поводження з відходами;
- здійснювати заходи для утилізації відходів, передачі їх іншим підприємствам, що займаються збиранням, обробленням та утилізацією відходів, а також забезпечувати видалення тих відходів, що не підлягають утилізації;
- не допускати змішування відходів, якщо це не передбачено існуючою технологією або така дія відповідає вимогам підвищення екологічної безпеки;
- не допускати зберігання відходів у не санкціонованих місцях;
- здійснювати контроль за станом місць розміщення власних відходів;
- своєчасно сплачувати екологічний податок за розміщення відходів;
- надавати місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування інформацію про відходи та пов'язану з ними діяльність, про випадки несанкціонованого попадання відходів у навколишнє природне середовище та вжиті щодо цього заходи;
- призначати відповідальних осіб у сфері поводження з відходами;
- забезпечувати розробку та виконання планів організації роботи у сфері поводження з відходами;

- відшкодовувати шкоду заподіяну внаслідок порушення правил поводження з відходами;
- забезпечувати підготовку, фахівців у сфері поводження з відходами;
- мати ліцензії на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами, дозвіл на транскордонне перевезення небезпечних відходів;
- мати погоджений план дій на випадок виникнення надзвичайної ситуації, пов'язаної з поводженням з небезпечними відходами;
- передбачати при укладанні угод на поставку в Україну товарної продукції утилізацію чи вивезення з України використаних пакувальних матеріалів і тари;
- здійснювати планування будівництва або реконструкції об'єкта поводження з відходами з дотриманням вимог законодавства про містобудування;
- мати дозвіл на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, якщо їхня діяльність призводить до утворення відходів, для яких показник загального утворення відходів ($P_{зув}$) перевищує 1000;

Суб'єкти господарської діяльності у сфері поводження з відходами, діяльність яких призводить виключно до утворення відходів, для яких $P_{зув}$ від 50 до 1000, зобов'язані щороку подавати декларацію про відходи за формою та у порядку, встановленими Кабінетом Міністрів України.

Суб'єкти господарювання, які визначені виконавцями послуг на вивезення побутових відходів на певній території, здійснюють їх роздільне збирання.

Суб'єкти господарської діяльності у сфері поводження з відходами укладають договори з юридичною особою, яка визначена виконавцем послуг на вивезення побутових відходів на певній території.

**1.6 Правове регулювання охорони та використання земель, надр.
Правова охорона, використання й відтворення вод. Правове забезпечення
використання та охорони рослинного світу, тваринного світу,
екологічної мережі України.**

Усі природні ресурси в єдиному біогеоценозі пов'язані між собою, але центральною, ланкою є земля, яка виступає як територіальна база. Вона має безпосередній зв'язок з усіма іншими природними ресурсами: надрами, рослинним світом, водами.

Правова охорона земель являє собою систему врегульованих нормами права організаційних, економічних та інших спеціальних відносин щодо забезпечення:

- раціонального використання земельного фонду країни;
- запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту;
- захисту земель від шкідливих антропогенних впливів;
- відтворення та підвищення родючості ґрунтів;
- продуктивності земель лісового фонду;
- забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Земельний кодекс України присвячує охороні земель спеціальний розділ, правові приписи якого знайшли свій розвиток та реалізацію в *Законі України Про охорону земель*.

Законом визначено:

- основні поняття і терміни у сфері охорони земель;
- принципи державної політики;
- повноваження органів державної влади і місцевого самоврядування;
- органи, які здійснюють регулювання в галузі охорони земель;

- порядок контролю у галузі охорони земель;
- систему заходів у галузі охорони земель.

Система заходів у галузі охорони земель передбачає:

- вимоги до власників і землекористувачів, у тому числі орендарів, земельних ділянок при здійсненні господарської діяльності;
- визначає заходи з охорони земель при здійсненні господарської діяльності на землях сільськогосподарського призначення;
- вимоги до охорони родючості ґрунтів;
- вимоги до охорони земель при здійсненні меліорації;
- вимоги до охорони ґрунтів при використанні осадів стічних вод;
- вимоги до охорони земель при застосуванні пестицидів і агрохімікатів;
- вимоги до охорони земель при веденні лісового господарства;
- вимоги до охорони земель при веденні водного господарства;
- визначає особливості охорони земель водного фонду, наданих для рибогосподарських цілей;
- вимоги до охорони земель при спорудженні та експлуатації лінійних інженерних споруд;
- вимоги до охорони земель і ґрунтів від забруднення небезпечними речовинами, відходами;
- вимоги до охорони земель від ерозії та зсувів;
- вимоги до охорони земель у процесі містобудівної діяльності;
- вимоги до охорони земель при застосуванні нових технічних засобів і технологій;
- вимоги до охорони земель оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- вимоги до консервації земель;
- вимоги до рекультивації земель;
- вимоги до моніторингу земель і ґрунтів.

Правове регулювання охорони та використання надр здійснюється згідно з Кодексом України Про надра.

Користувачі надр *мають право* здійснювати на наданій їм ділянці надр геологічне вивчення, комплексну розробку родовищ корисних копалин згідно з умовами спеціального дозволу.

Користувачі надр *зобов'язані*:

- використовувати надра відповідно до цілей, для яких їх було надано;
- забезпечувати раціональне, комплексне використання та охорону надр;
- забезпечувати безпеку людей та навколишнього природного середовища;
- приводити земельні ділянки, порушені при користуванні надрами, в стан, придатний для подальшого їх використання у суспільному виробництві;
- надавати та оприлюднювати інформацію про загальнодержавні та місцеві податки і збори, а також про виробничу діяльність.

Право користування надрами припиняється у якщо користування надрами з застосуванням методів і способів, що негативно впливають на стан надр, призводять до забруднення навколишнього природного середовища або шкідливих наслідків для здоров'я населення.

Право користування надрами припиняється органом, який надав надра у користування, у разі незгоди користувачів, – у судовому порядку.

Основними вимогами в галузі охорони надр є:

- забезпечення повного і комплексного геологічного вивчення надр;
- додержання порядку надання надр у користування і недопущення самовільного користування надрами;
- раціональне вилучення і використання запасів корисних копалин;
- недопущення шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами;
- охорона родовищ корисних копалин від затоплення, пожеж, що впливають на якість корисних копалин або ускладнюють їх розробку;

- запобігання самовільній забудові площ залягання корисних копалин і додержання порядку використання цих площ для інших цілей;

- запобігання забрудненню надр при підземному зберіганні нафти, газу, захороненні шкідливих речовин і відходів виробництва, скиданні стічних вод.

Забороняється будівництво без попереднього геологічного вивчення ділянок надр, що підлягають забудові.

Рідкісні геологічні відслонення, мінералогічні утворення, палеонтологічні об'єкти, які становлять наукову або культурну цінність, можуть бути оголошені об'єктами природно-заповідного фонду.

У разі виявлення при користуванні надрами рідкісних геологічних відшарувань і мінералогічних утворень, метеоритів, палеонтологічних, археологічних об'єктів, що становлять інтерес для науки і культури, користувачі надр зобов'язані зупинити роботи і повідомити про це державні органи.

Під правовою охороною вод розуміють систему державних та суспільних заходів, спрямовану на запобігання забрудненню, засміченню, вичерпанню вод та організацію раціонального використання водних ресурсів, а також на ліквідацію негативних явищ і поліпшення стану вод.

Завданням водного законодавства є:

- регулювання правових відносин з метою забезпечення збереження, раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки;

- відтворення водних ресурсів, охорони від забруднення, та вичерпання;

- запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків;

- поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування.

Перелік основних водоохоронних заходів міститься у Водному кодексі України.

До основних водоохоронних заходів віднесені:

- утворення водоохоронних зон;

- прибережних захисних смуг;
- зон санітарної охорони;
- смуг відведення, берегових смуг водних шляхів;
- обмеження господарської діяльності в прибережних захисних смугах

навколо водойм та на островах.

На охорону водних ресурсів спрямовані і заборонні приписи:

- заборона введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів, що можуть впливати на стан води;
- заборона скидання у водні об'єкти відходів і сміття;
- заборона підприємствам і громадянам забруднювати, засмічувати поверхні водозаборів, льодового покриву водойм, а також морів.

Заходи запобіжного характеру:

- охорона підземних вод, водних об'єктів, віднесених до категорії лікувальних;
- запобігання забрудненню вод добривами і хімічними засобами захисту рослин;
- розробка умов розміщення, проектування, будівництва, реконструкції підприємств, що можуть впливати на стан вод;
- охорона внутрішніх морських вод та територіального моря.

Комплекс заходів, спрямованих на запобігання шкідливим діям вод та аваріям на водних об'єктах і ліквідацію їх наслідків:

- залуження та створення лісонасаджень на прибережних захисних смугах, схилах;
- будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд, земляних валів, водоскидів, захисних дамб;
- спорудження дренажу.

Водні об'єкти є виключно власністю Українського народу і надаються тільки у користування.

Водокористувачами в Україні можуть бути підприємства, установи, організації і громадяни України, а також іноземці.

Водокористувачі можуть бути первинними і вторинними.

Первинні водокористувачі – це ті, що мають власні водозабірні споруди і відповідне обладнання для забору води.

Вторинні водокористувачі (абоненти) – це ті, що не мають власних водозабірних споруд і отримують воду з водозабірних споруд первинних водокористувачів та скидають стічні води в їх системи.

Вторинні водокористувачі можуть здійснювати скидання стічних вод у водні об'єкти на підставі дозволів на спеціальне водокористування.

Водокористувачі мають *право*:

- здійснювати загальне та спеціальне водокористування;
- використовувати водні об'єкти на умовах оренди;
- вимагати від власника водного об'єкта або водопровідної системи підтримання належної якості води за умовами водокористування;
- споруджувати гідротехнічні та водогосподарські об'єкти, здійснювати їх реконструкцію і ремонт;
- передавати для використання воду іншим водокористувачам.

Водокористувачі *зобов'язані*:

- економно використовувати водні ресурси, дбати про їх відтворення і поліпшення якості вод;
- використовувати воду відповідно до цілей та умов їх надання;
- дотримувати нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та лімітів забору води, лімітів використання води та лімітів скидання забруднюючих речовин, санітарних вимог щодо впорядкування своєї території;
- використовувати технології для утримання своєї території в належному стані, здійснювати заходи щодо запобігання забрудненню водних об'єктів водами, що відводяться з неї;

– не допускати порушення прав, наданих іншим водокористувачам, а також заподіяння шкоди господарським об'єктам та об'єктам навколишнього природного середовища;

– утримувати в належному стані зони санітарної охорони джерел водопостачання, прибережні захисні смуги, смуги відведення, берегові смуги водних шляхів, очисні споруди;

– здійснювати облік забору та використання вод, вести контроль за якістю і кількістю скинутих зворотних вод і забруднюючих речовин та за якістю води водних об'єктів у контрольних створах, а також подавати відповідні звіти;

– здійснювати заходи щодо охорони вод від вичерпання, поліпшення їх стану, а також припинення скидання забруднених стічних вод;

– здійснювати спеціальне водокористування лише за наявності дозволу;

– допускати на свої об'єкти інспекторів з охорони довкілля;

– сплачувати збори за спеціальне водокористування;

– інформувати центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування про виникнення аварійних забруднень;

– здійснювати невідкладні роботи, пов'язані з ліквідацією наслідків аварій, та надавати необхідні технічні засоби для ліквідації аварій на об'єктах інших водокористувачів.

Водокористування може бути двох видів – *загальне та спеціальне*.

Правове забезпечення використання та охорони рослинного світу здійснюється згідно з Законом України Про рослинний світ.

Цим законом врегульовані питання:

– використання, відтворення природних рослинних ресурсів;

– охорона рослинного світу;

– інтродукція, акліматизація, селекція рослин та ботанічні колекції;

– контроль у галузі охорони, використання рослинного світу;

- державний облік і кадастр рослинного світу;
- відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ;
- міжнародні договори.

Правове регулювання охорони, відтворення і використання тваринного світу здійснюється згідно з Законом України Про тваринний світ

Цим законом врегульовані питання:

- державні органи, що здійснюють управління та регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, та їх повноваження;
- використання об'єктів тваринного світу;
- охорона тваринного світу;
- моніторинг, державний облік і державний кадастр тваринного світу;
- контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу;
- відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу;
- міжнародні відносини України в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Підприємства та громадяни зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Незаконно добуті об'єкти тваринного світу, виготовлена з них продукція, знаряддя правопорушень підлягають безоплатному вилученню.

Дикі тварини та інші об'єкти тваринного світу, що ввезені на територію України або вивозяться за її межі з порушенням законодавства, підлягають конфіскації або безоплатному вилученню і реалізації.

У разі вилучення незаконно добутих живих тварин повинні бути вжиті заходи щодо їх збереження, і за можливості – повернення у природне середовище.

Управління територіями та об'єктами *природно-заповідного фонду* здійснюється згідно з *Законом України Про природно-заповідний фонд України*.

Управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду здійснюється їх спеціальними адміністраціями.

Спеціальні адміністрації очолюють керівники, які призначаються за погодженням із Міндовкілля.

Спеціальні адміністрації можуть створюватися також для управління ботанічними садами, дендрологічними парками, зоологічними парками місцевого значення та парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва за рішенням органів, у віданні яких вони перебувають.

До складу спеціальної адміністрації по управлінню територіями та об'єктами природно-заповідного фонду входять відповідні наукові підрозділи, служби охорони, екологічної освіти, господарського та іншого обслуговування.

Спеціальні адміністрації здійснюють управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду відповідно до проектів організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, для яких не створюються спеціальні адміністрації, здійснюється підприємствами, установами та організаціями, у віданні яких перебувають ці об'єкти.

2 СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

2.1 Порядок організації та проведення перевірок. Загальні вимоги до здійснення державного нагляду (контролю). Планові заходи зі здійснення державного нагляду. Позапланові заходи зі здійснення державного нагляду

Державний нагляд у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів здійснюється згідно з *Законом України Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності*.

Державний нагляд здійснюється за принципами:

- пріоритетності безпеки життя і здоров'я людини, середовища життєдіяльності перед іншими цілями у сфері господарської діяльності;
- підконтрольності і підзвітності органу державного нагляду відповідним органам державної влади;
- рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;
- гарантування прав суб'єкту господарювання;
- об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду, неприпустимості проведення перевірок суб'єктів господарювання за анонімними та іншими необґрунтованими заявами;
- здійснення державного нагляду лише за наявності підстав та в порядку, визначених законом;
- відкритості, прозорості, плановості й системності державного нагляду;
- неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду;
- невтручання органу державного нагляду у статутну діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону;
- відповідальності органу державного нагляду за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства;

- дотримання умов міжнародних договорів України;
- незалежності органів державного нагляду від політичних партій;
- наявності одного органу державного нагляду у складі центрального органу виконавчої влади.

Згідно з загальними вимогами до здійснення державного нагляду він здійснюється за місцем провадження господарської діяльності суб'єкта господарювання, або у приміщенні органу державного нагляду.

У разі якщо суб'єкт господарювання включений до планів здійснення заходів державного нагляду одночасно кількох органів державного нагляду, планові заходи здійснюються органами державного нагляду комплексно.

План комплексних планових заходів державного нагляду затверджується для всіх органів державного нагляду центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку підприємництва, не пізніше ніж за 10 днів до початку відповідного планового періоду.

Заходи здійснюються в робочий час суб'єкта господарювання.

Виключно законами встановлюються:

- органи, уповноважені здійснювати державний нагляд у сфері господарської діяльності;
- види господарської діяльності, які є предметом державного нагляду;
- повноваження органів державного нагляду щодо зупинення виробництва;
- вичерпний перелік підстав для зупинення господарської діяльності;
- спосіб здійснення державного нагляду;
- санкції за порушення вимог законодавства і перелік порушень, які є підставою для видачі органом державного нагляду розпорядчого документа.

Виробництво, реалізація продукції, виконання робіт, надання послуг суб'єктами господарювання можуть бути призупинені за рішенням суду.

Посадовій особі органу державного нагляду забороняється здійснювати державний нагляд щодо суб'єктів господарювання, із службовими особами яких посадова особа перебуває в родинних стосунках.

У разі якщо норма закону припускає неоднозначне тлумачення прав і обов'язків суб'єкта господарювання, рішення приймається на користь суб'єкта господарювання.

Органи державного нагляду та суб'єкти господарювання мають право фіксувати процес здійснення заходу засобами аудіо- та відеотехніки.

Невиконання розпорядчих документів органу державного нагляду тягне за собою застосування штрафних санкцій до суб'єкта господарювання.

Посадові особи органу державного нагляду з метою з'ясування обставин, які мають значення для повноти проведення заходу, здійснюють, огляд територій або приміщень, документів чи предметів.

Під час проведення заходів державного нагляду не допускається вилучення у суб'єктів господарювання оригіналів їхніх фінансово-господарських документів, а також комп'ютерів.

Захід повинен здійснюватися у присутності керівника або його заступника, або уповноваженої особи суб'єкта господарювання.

Перед початком здійснення державного нагляду посадова особа органу державного нагляду вносить запис до відповідного журналу суб'єкта господарювання (за його наявності).

Діяльність органів державного нагляду, пов'язана зі збором інформації, метою якого є отримання відомостей про масові явища та процеси не вважається заходами державного нагляду.

Під час здійснення нагляду посадові особи органу державного нагляду зобов'язані зберігати комерційну таємницю суб'єкта господарювання.

Планові заходи здійснюються відповідно до річних або квартальних планів, які затверджуються органом державного нагляду до 1 грудня року, що

передую плановому, або до 25 числа останнього місяця кварталу, що передую плановому.

Протягом одного року проведення більш як одного планового заходу державного нагляду щодо одного суб'єкта господарювання не допускається.

План здійснення заходів державного нагляду на наступний плановий період повинен містити календарні дати початку кожного планового заходу державного нагляду та строки їх здійснення.

План здійснення заходів державного нагляду оприлюднюється на офіційному веб-сайті органу державного нагляду не пізніше ніж за 10 днів до початку планового періоду.

Орган державного нагляду визначає критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення господарської діяльності.

З урахуванням значення прийнятного ризику всі суб'єкти господарювання, що підлягають нагляду, відносяться до одного з трьох ступенів ризику: з високим, середнім та незначним.

Залежно від ступеня ризику органом державного нагляду визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду.

Критерії розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичності здійснення заходів державного нагляду затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2008 р. № 212:

Суб'єкти господарювання з *високим ступенем ризику*:

- становлять підвищену екологічну небезпеку, або потенційно небезпечні, в обігу яких перебувають небезпечні речовини I і II класу небезпеки, або такі, що забезпечують перевезення небезпечних вантажів;

- забезпечують життєдіяльність населених пунктів, зокрема водопровідно-каналізаційні господарства та підприємства, що провадять діяльність у сфері поводження з відходами;

– спричиняють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі більш як 5 тис. тонн на рік, водоспоживання і водовідведення - більш як 25 тис.м³ на рік чи призводять до утворення та розміщення відходів I і II класу небезпеки – більш як 100 тонн на рік або інших відходів – більш як 1 тис. м³ на рік;

– пов'язані з вирубкою лісу, використанням живих ресурсів та збереженням природно-заповідного фонду;

– пов'язані з видобуванням корисних копалин та геологічним вивченням надр загальнодержавного значення.

Суб'єкти господарювання із *середнім ступенем ризику*:

– становлять підвищену екологічну небезпеку, або в обігу мають небезпечні речовини III і IV класу небезпеки;

– спричиняють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі близько 5 тис. тонн на рік, водоспоживання і водовідведення – до 25 тис. м³ на рік чи призводить до утворення відходів I і II класу небезпеки – близько 100 тонн на рік або інших відходів – близько 1 тис. м³ на рік;

– діяльність, пов'язана з геологічним вивченням надр.

Суб'єкти господарювання з *незначним ступенем ризику* – не належать до високого або середнього ступеня ризику для навколишнього природного середовища та не підлягають державному обліку.

У разі коли суб'єкт господарювання може бути віднесений одночасно до двох груп за ступенем ризику господарської діяльності для навколишнього природного середовища, він відноситься до групи з вищим ступенем ризику.

Планові заходи державного нагляду проводяться:

– високий ступень ризику – не частіше одного разу на рік;

– середній ступень ризику – не частіше одного разу на два роки;

– незначний ступень ризику – не частіше одного разу на три роки.

Залежно від ступеня ризику органом державного нагляду визначаються переліки питань для здійснення заходів, які затверджуються його наказом.

Орган державного нагляду оприлюднює критерії та періодичність проведення планових заходів із здійснення державного нагляду.

Щорічно до 1 квітня орган державного нагляду готує звіт про виконання річного плану державного нагляду суб'єктів господарювання за попередній рік і оприлюднює його в мережі Інтернет.

Органи державного нагляду здійснюють планові заходи з державного нагляду за умови письмового повідомлення суб'єкта господарювання про проведення заходу не пізніше як за десять днів до дня здійснення цього заходу.

Повідомлення повинно містити:

- дату початку та дату закінчення здійснення планового заходу;
- найменування об'єкту щодо діяльності якого здійснюється захід;
- найменування органу державного нагляду.

Повідомлення надсилається рекомендованим листом чи телефонограмою або вручається особисто уповноваженій особі суб'єкта господарювання.

Суб'єкт господарювання має право не допускати посадову особу органу державного нагляду до здійснення заходу в разі неодержання повідомлення.

Строк здійснення планового заходу не може перевищувати п'ятнадцяти робочих днів, а для суб'єктів малого підприємництва – п'яти робочих днів.

Продовження строку здійснення планового заходу не допускається.

Підставами для здійснення *позапланових заходів* є:

- подання суб'єктом господарювання письмової заяви про здійснення заходу державного нагляду за його бажанням;
- виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання;
- перевірка виконання суб'єктом господарювання розпорядчих документів, виданих за результатами проведення планових заходів;

- обґрунтоване звернення фізичної особи про порушення суб'єктом господарювання її законних прав. Позаплановий захід у цьому разі здійснюється тільки за наявності згоди центрального органу виконавчої влади;
- неподання у встановлений термін суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності без поважних причин;
- настання аварії, смерті потерпілого, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання.

Під час проведення позапланового заходу з'ясовуються лише ті питання, необхідність перевірки яких стала підставою для здійснення цього заходу, з зазначенням цих питань у посвідченні на проведення державного нагляду.

Фізичні особи, які подали безпідставне звернення про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства, несуть відповідальність.

Проведення позапланових заходів з інших підстав забороняється.

Суб'єкт господарювання повинен ознайомитися з підставою проведення позапланового заходу з наданням йому копії відповідного документа.

Строк здійснення позапланового заходу не може перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів малого підприємництва – двох робочих днів.

Продовження строку здійснення позапланового заходу не допускається.

2.2 Розпорядчі документи органів державного нагляду. Права та обов'язки органу державного нагляду та суб'єкта господарювання під час здійснення державного нагляду

Орган державного нагляду складає такі *розпорядчі документи*.

Для здійснення планового або позапланового заходу видає *наказ*, який має містити найменування суб'єкта господарювання, щодо якого буде здійснюватися захід та предмет перевірки.

На підставі наказу оформляється *посвідчення (направлення)* на проведення заходу, яке підписується керівником або заступником керівника органу державного нагляду і засвідчується печаткою.

У посвідченні на проведення заходу зазначаються:

- найменування органу державного нагляду, що здійснює захід;
- найменування суб'єкта господарювання щодо діяльності якого здійснюється захід;
- місце знаходження суб'єкта господарювання, щодо діяльності якого здійснюється захід;
- номер і дата наказу, на виконання якого здійснюється захід;
- перелік посадових осіб, які беруть участь у здійсненні заходу, із зазначенням їх посади, прізвища, ім'я та по батькові;
- дата початку та дата закінчення заходу;
- тип заходу (плановий або позаплановий);
- вид заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд, інспектування тощо);
- підстави для здійснення заходу;
- предмет здійснення заходу;
- інформація про здійснення попереднього заходу.

Перед початком здійснення заходу посадові особи органу державного нагляду зобов'язані пред'явити керівнику суб'єкта господарювання або уповноваженій ним особі *службове посвідчення* і надати копію посвідчення.

Посадова особа органу державного нагляду без посвідчення на здійснення заходу та службового посвідчення не має права здійснювати державний нагляд.

За результатами здійснення планового або позапланового заходу посадова особа органу державного нагляду у разі виявлення порушень вимог законодавства, складає *акт*, який повинен містити такі відомості:

- дату складення акта;
- тип заходу (плановий або позаплановий);

- вид заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд тощо);
- предмет державного нагляду;
- найменування органу державного нагляду, а також посаду, прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, яка здійснила захід;
- найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснювався захід.

Посадова особа органу державного нагляду зазначає в акті стан виконання вимог законодавства суб'єктом господарювання, а в разі невиконання – опис виявленого порушення з посиланням на відповідну вимогу законодавства.

В останній день перевірки два примірники акта підписуються посадовими особами органу державного нагляду та суб'єктом господарювання.

Якщо суб'єкт господарювання не погоджується з актом, він підписує акт із зауваженнями.

У разі відмови суб'єкта господарювання підписати акт посадова особа органу державного нагляду вносить до такого акта відповідний запис.

Один примірник акта вручається суб'єкту господарювання, а другий – зберігається в органі державного нагляду (контролю).

У разі необхідності вжиття заходів реагування орган державного нагляду протягом п'яти робочих днів з дня завершення здійснення заходу складає *припис, розпорядження, інший розпорядчий документ* щодо усунення порушень, а у випадках, передбачених законом, також звертається до адміністративного суду з позовом щодо підтвердження обґрунтованості вжиття до суб'єкта господарювання заходів реагування, передбачених відповідним розпорядчим документом.

Припис – обов'язкова для виконання у визначені строки письмова вимога посадової особи органу державного нагляду суб'єкту господарювання щодо усунення порушень вимог законодавства. Припис не передбачає застосування

санкцій щодо суб'єкта господарювання. Припис видається та підписується посадовою особою органу державного нагляду, яка здійснювала перевірку.

Розпорядження або інший розпорядчий документ органу державного нагляду – обов'язкове для виконання письмове рішення органу державного нагляду щодо усунення виявлених порушень. Розпорядження видається та підписується керівником органу державного нагляду або його заступником.

Розпорядження може передбачати застосування до суб'єкта господарювання санкцій, передбачених законом.

Розпорядчий документ органу державного нагляду щодо усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу, повинен містити такі відомості:

- дату складення;
- тип заходу (плановий чи позаплановий);
- вид заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд тощо);
- термін усунення порушень;
- найменування органу державного нагляду, а також посаду, прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, яка здійснила захід;
- найменування та місцезнаходження суб'єкта господарювання, а також прізвище, ім'я та по батькові його керівника чи уповноваженої ним особи;
- прізвище, ім'я та по батькові інших осіб, які взяли участь у здійсненні заходу.

Розпорядчий документ органу державного нагляду щодо усунення порушень складається у двох примірниках: один примірник не пізніше п'яти робочих днів з дня складення акта надається суб'єкту господарювання чи уповноваженій ним особі для виконання, а другий примірник залишається в органі державного нагляду.

У разі відмови суб'єкта господарювання або уповноваженої ним особи від отримання розпорядчого документа щодо усунення порушень вимог законодавства він направляється рекомендованим листом, а на копії

розпорядчого документа, який залишається в органі державного нагляду, проставляються відповідний вихідний номер і дата направлення.

Розпорядчі документи щодо усунення порушень вимог законодавства можуть бути оскаржені до відповідного центрального органу виконавчої влади або суду.

У разі якщо обґрунтованість заходів реагування, має бути підтверджена адміністративним судом, зазначені в таких документах строки усунення виявлених порушень, застосування до суб'єкта господарювання санкцій обраховуються з дня набрання законної сили постановою адміністративного суду про підтвердження обґрунтованості вжиття заходів реагування.

Орган державного нагляду під час здійснення перевірки має такі повноваження:

- вимагати від суб'єкта господарювання усунення виявлених порушень вимог законодавства;
- вимагати припинення дій, які перешкоджають здійсненню державного нагляду;
- відбирати зразки продукції, призначати експертизу, одержувати пояснення, довідки, документи, матеріали, відомості з питань, що виникають під час державного нагляду;
- надавати (надсилати) суб'єктам господарювання обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень і недоліків;
- накладати штрафні санкції.

Органи державного нагляду та їх посадові особи зобов'язані:

- повно, об'єктивно та неупереджено здійснювати державний нагляд у межах повноважень;
- дотримуватися ділової етики у взаємовідносинах із суб'єктами господарювання;

– не втручатися і не перешкоджати здійсненню господарської діяльності, якщо це не загрожує життю та здоров'ю людей, не спричиняє небезпеки виникнення техногенних ситуацій і пожеж;

– забезпечувати нерозголошення комерційної таємниці суб'єкта господарювання, що стає доступною ході здійснення державного нагляду;

– ознайомити керівника суб'єкта господарювання або його заступника, або уповноважену ним особу з результатами державного нагляду;

– надавати суб'єкту господарювання консультаційну допомогу щодо здійснення державного нагляду;

– дотримуватися встановлених законом принципів, вимог та порядку здійснення державного нагляду у сфері господарської діяльності;

– не перешкоджати праву суб'єктів господарювання на будь-який законний захист, у тому числі третіми особами.

Суб'єкт господарювання під час здійснення державного нагляду має право:

– вимагати від посадових осіб органу державного нагляду додержання вимог законодавства;

– перевіряти наявність у посадових осіб органу державного нагляду службового посвідчення і одержувати копії посвідчення (направлення) на проведення планового або позапланового заходу;

– не допускати посадових осіб органу державного нагляду до здійснення державного нагляду, якщо він здійснюється з порушенням вимог щодо періодичності проведення заходів державного нагляду, передбачених законом або посадова особа органу державного нагляду не надала копії документів, передбачених цим Законом, або якщо надані документи не відповідають вимогам цього Закону;

– бути присутнім під час здійснення заходів державного нагляду;

- вимагати нерозголошення інформації, що є комерційною таємницею суб'єкта господарювання;

- одержувати та знайомитися з актами державного нагляду;

- надавати в письмовій формі свої пояснення, зауваження або заперечення до акта органу державного нагляду;

- оскаржувати неправомірні дії органів державного нагляду.

Суб'єкт господарювання під час здійснення державного нагляду зобов'язаний:

- допускати посадових осіб органу державного нагляду до здійснення заходів державного нагляду за умови дотримання порядку здійснення державного нагляду, передбаченого цим Законом;

- виконувати вимоги органу державного нагляду щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства;

- надавати документи, зразки продукції, пояснення, довідки, відомості, матеріали з питань, що виникають під час державного нагляду;

- одержувати примірник припису або акта органу державного нагляду за результатами проведеного планового чи позапланового заходу.

Органи державного нагляду на письмовий запит суб'єкта господарювання надають йому письмові *консультації* з питань здійснення державного нагляду щодо вимог, додержання яких перевіряється органами державного нагляду.

Громадські організації мають право здійснювати захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.

Суб'єкти господарювання можуть залучати третіх осіб з метою захисту своїх прав та законних інтересів у ході здійснення заходів державного нагляду.

Треті особи мають право:

- бути присутніми під час здійснення заходів державного нагляду;

- знайомитися з документами та матеріалами, що стосуються здійснення державного нагляду;

– представляти інтереси суб'єктів господарювання перед органами державного нагляду.

Суб'єкт господарювання має право звернутися до відповідного центрального органу виконавчої влади або до суду щодо *оскарження рішень органів державного нагляду*.

У разі надходження такого звернення суб'єкта господарювання відповідний центральний орган виконавчої влади зобов'язаний розглянути його в установленому законом порядку.

2.3 Оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення.

Протокол про адміністративне правопорушення. Повноваження щодо складання протоколів. Зміст протоколу про адміністративне правопорушення.

Невиконання розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виявлених під час здійснення заходу державного нагляду, тягне за собою застосування до суб'єкта господарювання штрафних санкцій.

У разі застосування санкцій за порушення вимог законодавства, зокрема, якщо законом передбачаються мінімальні та максимальні розміри санкцій, враховується *принцип пропорційності* порушення і покарання.

Інструкція з оформлення органами Державної екологічної інспекції України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення затверджена *наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України 05.07.2004 N 264*.

При вчиненні громадянами і посадовими особами адміністративних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища уповноважені на те посадові особи органів Держекоінспекції складають *протокол про адміністративне правопорушення*.

Повноваження щодо складання протоколів надаються згідно зі ст 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП).

Особи, які мають право скласти протоколи про адміністративні правопорушення:

посадові особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів – в частині порушення порядку провадження господарської діяльності, пов'язаної з раціональним використанням, відтворенням та охороною природних ресурсів (земля, надра, поверхневі води, атмосферне повітря, тваринний та рослинний світ, природні ресурси територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, добування і використання риби та інших водних живих ресурсів), поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля;

– крім посадових осіб Держекоінспекції повноваження щодо складання протоколів в межах відповідної компетенції надаються також посадовим особам органів рибоохорони, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, міських рад.

Протокол складається відносно:

- особи, яка вчинила порушення природоохоронного законодавства;
- якщо таку особу встановити неможливо то відносно посадової особи, яка відповідає за стан охорони навколишнього природного середовища на даному підприємстві;

– якщо така особа не призначена – стосовно керівника підприємства.

Протокол складається на місці виявлення правопорушення.

При вчиненні лісопорушень, порушень правил полювання, правил рибальства і охорони рибних запасів, якщо особу порушника не може бути встановлено на місці порушення, працівники державної лісової охорони, посадові особи інших органів, які здійснюють державний контроль за охороною і використанням тваринного світу, територій та об'єктів природно-заповідного фонду можуть доставляти осіб, які вчинили ці правопорушення, у поліцію чи в приміщення виконавчого органу сільської, селищної ради.

Протокол не складається в разі вчинення адміністративних правопорушень, якщо розмір штрафу не перевищує трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, при накладенні адміністративного стягнення у вигляді попередження на місці вчинення правопорушення якщо особа не оспорує допущене порушення.

Зміст протоколу про адміністративне правопорушення.

При складанні протоколу вказується:

- стаття КУпАП, згідно з якою настає адміністративна відповідальність;
- дата і місце його складання;
- найменування населеного пункту, де його складено;
- посада, прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка склала протокол;
- прізвище, ім'я, по батькові порушника;
- число, місяць, рік та місце його народження;
- сімейний стан, у тому числі кількість утриманців;
- фактичне місце проживання (може зазначатися як домашня адреса, так і адреса службової особи або контактний телефон, за яким їх можна викликати);
- місце роботи або навчання особи;
- відомості щодо заробітної плати;

- посада особи, що вчинила порушення (для посадових осіб);
- паспорт (серія, номер, ким і коли виданий) або інший документ, що посвідчує особу;
- місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення;
- нормативно-правові акти, які передбачають відповідальність за вчинене правопорушення (з обов’язковим зазначенням статей, пунктів);
- прізвища, ім’я та по батькові, адреси свідків, якщо вони є;
- пояснення порушника;
- інші відомості, необхідні для вирішення справи (відомості про наявність актів обстеження підприємств, установ, організацій і об’єктів, відмітки про наявність документів та речей, які слугують доказами в справі);
- заподіяна матеріальна шкода (у разі наявності);
- відмітка про отримання особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, другого екземпляра протоколу.

У разі, якщо виявлено факт заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, однак *особу порушника встановити неможливо* (порушник вчинив правопорушення і зник з місця події), посадовою особою на місці виявлення такого порушення складається акт.

Складений акт протягом трьох днів направляється до органу внутрішніх справ для встановлення особи правопорушника.

Усі реквізити протоколу заповнюються розбірливим почерком українською мовою.

Речі й документи, що є знаряддям або безпосереднім об’єктом правопорушення, виявлені під час огляду речей, вилучаються посадовими особами органів Держекоінспекції України, про що в протоколі про адміністративне правопорушення робиться запис.

На вилучені речі та документи порушнику видається опис.

Якщо правопорушення вчинено кількома особами, то протокол складається на кожну особу окремо.

Якщо особа вчинила кілька адміністративних правопорушень, справи про які одночасно розглядаються одним і тим самим органом Держекоінспекції України, стягнення накладається в межах санкції, встановленої за більш серйозне правопорушення.

Якщо правопорушення пов'язане зі шкодою, заподіяною навколишньому природному середовищу, то про це зазначається в протоколі.

Протокол підписується особою, яка його склала, порушником і свідками, якщо вони є.

У разі відмови порушника від підписання протоколу в ньому робиться запис про це.

Порушник має право додати до протоколу пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, а також викласти мотиви відмови від його підписання.

Протокол складається в двох примірниках. У разі, якщо матеріали про правопорушення надсилаються до прокурора, органу досудового слідства чи дізнання, копія цих матеріалів залишається у посадової особи, яка їх склала.

Особа, яка склала протокол, роз'яснює порушнику його права та обов'язки, про що порушник ставить свій підпис, а в разі відмови від підпису робиться відмітка у протоколі, та вручається чи надсилається повідомлення щодо розгляду справи про адміністративне правопорушення.

Згідно зі статтею 63 Конституції України та статтею 268 КупАП, *особа, яка притягається до адміністративної відповідальності має право:* знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання; при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, виступати

рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржити постанову по справі.

Справа про адміністративне правопорушення розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Під час відсутності цієї особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи.

Протокол надсилається органу, уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення.

2.4 Відповідальність за порушення природоохоронного законодавства.

Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Обставини, що виключають провадження в справі про адміністративне правопорушення. Докази в справі про адміністративне правопорушення

Порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну *відповідальність*.

Види *дисциплінарних* стягнень:

- зауваження;
- догана;
- строга догана;
- переведення на нижчеоплачувальну роботу або на нижчу посаду;
- звільнення з роботи.

Дисциплінарні стягнення накладаються на посадову особу, що допустила екологічні правопорушення, її керівництвом за поданням державних органів охорони навколишнього природного середовища, згідно з законодавством України про працю.

Види *адміністративних* стягнень:

- попередження;
- штраф (до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян),
- оплатне вилучення або конфіскація знаряддя, що стало предметом вчинення правопорушення;
- конфіскація незаконно добутого або грошей, отриманих від його продажу;
- позбавлення права займатися певною діяльністю громадянину, що вчинив правопорушення;
- виправні роботи строком до 2 місяців;
- адміністративний арешт строком до 15 діб.

Виправні роботи і адміністративний арешт призначаються за рішенням суду.

Визначення адміністративних стягнень та порядок їх вчинення здійснюється згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Цивільна відповідальність полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних внаслідок порушення норм і вимог природоохоронного законодавства, згідно з Цивільним кодексом України.

Кримінальна відповідальність, що вчиняється за рішенням суду, полягає у накладанні значних штрафів (від 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), обмеженні або позбавленні волі осіб, з вини яких виникли тяжкі наслідки для довкілля і здоров'я людей або спричинило загибель людей.

Визначення кримінальних стягнень та порядок їх вчинення здійснюється згідно з Кримінальним кодексом України.

Справи про адміністративні правопорушення розглядаються:

- адміністративними комісіями при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад;

– виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад та їх посадовими особами;

– районними, районними у місті, міськими судами, місцевими адміністративними та господарськими судами, апеляційними судами, Верховним Судом;

– органами Національної поліції, органами державних інспекцій.

Адміністративні комісії утворюються відповідними органами місцевого самоврядування у складі голови, заступника голови, відповідального секретаря, а також членів комісії. В адміністративних комісіях при виконавчих органах міських рад є посада звільненого відповідального секретаря комісії.

Від імені Держекоінспекції, розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право Головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища та його заступники, старші державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища, державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища, головні державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища областей, та їх заступники, головні державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища Чорного і Азовського морів та їх заступники, старші державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища, державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері мисливського господарства, розглядає справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил ведення мисливського господарства і полювання.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства розглядає справи про адміністративні правопорушення у сфері лісового господарства.

Органи рибохорони розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил рибальства та охорони рибних запасів.

Органами судової влади розглядаються правопорушення, коли сума штрафу перевищує 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, передбачено обмеження або позбавлення волі осіб, з вини яких виникли тяжкі наслідки для довкілля і здоров'я людей або спричинило загибель людей.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, розглядає справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням вимог щодо охорони надр.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту рослин, розглядає справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням законодавства про захист рослин, а також щодо невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту рослин.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, розглядає справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням вимог щодо виконання фітосанітарних заходів, ввезенням в Україну, вивезенням з України, транзитом через її територію, вивезенням із карантинних зон або ввезенням до них об'єктів регулювання, які не пройшли фітосанітарного контролю, невиконанням законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, розглядає справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням законодавства у

сфері використання та охорони земель і порядку та умов ведення насінництва та розсадництва.

Органи державної статистики розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень.

Органи державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил і норм ядерної та радіаційної безпеки, а також з невиконанням законних вимог (приписів) посадових осіб органів державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки.

Завданнями провадження в справах про адміністративні правопорушення є своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з законом, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності.

Провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за таких *обставин*:

- відсутність події і складу адміністративного правопорушення;
- недосягнення особою на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку;
- неосудність особи, яка вчинила протиправну дію чи бездіяльність;
- вчинення дії особою в стані крайньої необхідності або необхідної оборони;
- видання акта амністії, якщо він усуває застосування адміністративного стягнення;
- скасування акта, який встановлює адміністративну відповідальність;

– закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених КУпАП ;

– наявність по тому самому факту щодо особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, постанови компетентного органу про накладення адміністративного стягнення, або нескасованої постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення, а також повідомлення про підозру особі у кримінальному провадженні по даному факту;

– смерть особи, щодо якої було розпочато провадження в справі.

Доказами в справі про адміністративне правопорушення, є будь-які фактичні дані, на основі яких посадова особа встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і відеозапису, у тому числі тими, що використовуються особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, або свідками, а також працюючими в автоматичному режимі.

Обов'язок щодо збирання доказів покладається на осіб, уповноважених на складання протоколів про адміністративні правопорушення,

3 НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ПРОВЕДЕННЯ ПЛАНОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Нормативно-правова база. Визначення термінів. Зміст і суб'єкти оцінки впливу на довкілля. Сфера застосування оцінки впливу на довкілля

Порядок проведення процедури оцінки впливу на довкілля врегульовано *нормативно-правовими актами*:

- Закон України Про охорону навколишнього природного середовища;
- Закон України Про оцінку впливу на довкілля;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1010.

Критерії визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 989.

Порядок проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1026.

Порядок передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1026.

Порядок ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля.

Закон України Про охорону навколишнього природного середовища встановлює екологічні вимоги до розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, згідно з якими забезпечується:

- екологічна безпека людей;
- раціональне використання природних ресурсів;
- дотримання нормативів шкідливих впливів на навколишнє природне середовище.

Проекти господарської та іншої діяльності повинні мати матеріали оцінки її впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людей.

Оцінка здійснюється з урахуванням:

- вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- екологічної ємкості даної території;
- стану навколишнього природного середовища в місці, де планується розміщення об'єктів;
- екологічних прогнозів;
- перспектив соціально-економічного розвитку регіону;
- потужності та видів сукупного впливу шкідливих факторів та об'єктів на навколишнє природне середовище.

Підприємства, установи та організації, які розміщують, проектують, будують, реконструюють, технічно переозброюють, вводять в дію підприємства, споруди, а також проводять дослідну діяльність, що за їх оцінкою може негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища, подають центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, спеціальну заяву про це.

Забороняється введення в дію об'єктів, на яких не забезпечено додержання всіх екологічних вимог і виконання заходів, передбачених у проектах на будівництво та реконструкцію.

Терміни, які застосовуються в процесі оцінки впливу на довкілля визначені Законом України Про оцінку впливу на довкілля.

Вплив на довкілля (далі - вплив) – будь-які наслідки планованої діяльності для довкілля, в тому числі наслідки для безпечності життєдіяльності людей та їхнього здоров'я, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, повітря, води, клімату, ландшафту, природних територій та об'єктів, історичних пам'яток та інших матеріальних об'єктів чи для сукупності цих факторів, а також наслідки для

об'єктів культурної спадщини чи соціально-економічних умов, які є результатом зміни цих факторів;

Громадськість – одна чи більше фізичних або юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи;

Планована діяльність – планована господарська діяльність, що включає будівництво, реконструкцію, технічне переоснащення, розширення, перепрофілювання, ліквідацію (демонтаж) об'єктів, інше втручання в природне середовище; планована діяльність не включає реконструкцію, технічне переоснащення, капітальний ремонт, розширення, перепрофілювання об'єктів, інші втручання в природне середовище, які не справляють значного впливу на довкілля відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України;

Уповноважений територіальний орган – обласні, міські Київська та Севастопольська державні адміністрації (відповідний підрозділ з питань екології та природних ресурсів), орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань екології та природних ресурсів;

Уповноважений центральний орган – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1010 встановлені критерії визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля.

Оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, у разі, коли вона спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, наслідків антитерористичної операції.

Оцінці впливу на довкілля не підлягають:

– переоснащення технологічного устаткування, що розташовано в існуючих цехах, якщо в результаті такого переоснащення господарська діяльність не призведе до збільшення утворюваних відходів, збільшення

викидів та скидів, шумового, вібраційного, світлового, теплового та радіаційного забруднення;

- капітальний ремонт інженерних мереж в межах існуючої мережі та у межах відведення земельних ділянок, за винятком виконання таких робіт на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;

- капітальний ремонт та реконструкція окремих виробничих споруд без перепрофілювання та зміни зовнішніх геометричних розмірів;

- розширення господарської діяльності або об'єктів, які не підлягали оцінці впливу на довкілля;

- розширення об'єктів, які підлягали оцінці впливу на довкілля та щодо яких було отримано висновок з оцінки впливу на довкілля, якщо зазначене розширення не перевищуватиме порогових значень впливу;

- перепрофілювання об'єктів з метою провадження господарської діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля.

Зміст процедури оцінки впливу на довкілля передбачає:

- підготовку суб'єктом господарювання звіту з оцінки впливу на довкілля;

- проведення громадського обговорення;

- аналіз уповноваженим органом інформації, наданої у звіті з оцінки впливу на довкілля, отриманої від громадськості під час громадського обговорення, під час здійснення процедури оцінки транскордонного впливу;

- надання уповноваженим органом мотивованого висновку з оцінки впливу на довкілля;

- врахування висновку з оцінки впливу на довкілля у рішенні про провадження планованої діяльності.

Суб'єкти оцінки впливу на довкілля:

- суб'єкти господарювання;

- органи державної влади;

- органи місцевого самоврядування, які є замовниками планованої діяльності і прирівнюються до суб'єктів господарювання;

- уповноважений центральний орган;

- уповноважені територіальні органи;

- громадськість;

- держава походження та зачеплена держава.

Сферу застосування оцінки впливу на довкілля визначено Законом України

Про оцінку впливу на довкілля.

Здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності першої і другої категорії.

Планована діяльність підлягає оцінці впливу на довкілля до прийняття рішення про провадження планованої діяльності.

Планована діяльність, що належить до першої категорії підлягає розгляду щодо наявності підстав для здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля згідно з міжнародними зобов'язаннями України.

Перша категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля і підлягають оцінці впливу на довкілля, включає:

- нафтопереробні та газопереробні заводи;

- теплові електростанції потужністю 50 мегават і більше з використанням органічного палива, атомні електростанції та інші ядерні реактори;

- установки для виробництва або збагачення ядерного палива, установки для переробки відпрацьованого ядерного палива та високоактивних відходів, установки для захоронення радіоактивних відходів;

- чорну та кольорову металургію;

- споруди з видобування, виробництва і перероблення азбесту, потужністю понад 20 тисяч тонн на рік;

- хімічне виробництво;

– будівництво аеропортів і аеродромів з основною злітно-посадковою смугою довжиною 2100 метрів і більше, автомагістралей автомобільних доріг загального користування, що мають чотири чи більше смуги руху, магістральних залізничних ліній загального користування;

– операції у сфері поводження з небезпечними відходами та у сфері поводження з побутовими та іншими відходами обсягом 100 тонн на добу або більше;

– кар'єри та видобування корисних копалин відкритим способом на площі понад 25 гектарів;

установки для очищення стічних вод продуктивністю, що перевищує еквівалент чисельності населення в розмірі 150 тисяч осіб.

Друга категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля та підлягають оцінці впливу на довкілля, включає:

– глибоке буріння, у тому числі геотермальне буріння, буріння з метою зберігання радіоактивних відходів, буріння з метою водопостачання;

– сільськогосподарське та лісгосподарське освоєння, рекультивація та меліорація земель на територіях площею 20 гектарів і більше або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;

– насадження лісу на площі понад 20 гектарів або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;

– зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення;

– потужності для вирощування: птиці (40 тисяч місць і більше); свиней (1 тисяча місць і більше, для свиноматок - 500 місць і більше); великої та дрібної рогатої худоби (1 тисяча місць і більше); кролів та інших хутрових тварин (2 тисячі голів і більше);

– видобування корисних копалин;

– зберігання та переробка вуглеводневої сировини;

- гідроелектростанції на річках;
- вітрові парки, вітрові електростанції, що мають дві і більше турбіни або висота яких становить 50 метрів і більше;
- виробництво та обробку металу;
- виробництво і складання автомобілів, літаків, залізничного рухомого складу;
- переробку мінеральної сировини;
- виробництво цементу або цементного клінкеру;
- виробництво скла в обсязі, що перевищує 20 тонн на добу;
- установки для виробництва вибухових речовин;
- зберігання хімічних продуктів;
- виробництво продуктів харчування шляхом обробки та переробки: сировини тваринного походження (крім молока) продуктивністю виходу готової продукції понад 75 тонн на добу; сировини рослинного походження продуктивністю виходу готової продукції понад 300 тонн на добу;
- підприємства текстильної, шкіряної, деревообробної і паперової промисловості продуктивністю понад 1 тону на добу;
- інфраструктурні проекти з будівництва житлових кварталів та торговельних чи розважальних комплексів поза межами населених пунктів на площі 1,5 гектара і більше, автостоянок на площі не менш як 1 гектар і більш як на 100 паркомісць;
- будівництво аеропортів та аеродромів з основною злітно-посадковою смугою довжиною до 2100 метрів;
- деякі інші види діяльності.

3.2 Механізм забезпечення гласності оцінки впливу на довкілля. Порядок укладання та зміст повідомлення про плановану діяльність

У процесі оцінки впливу на довкілля забезпечується *гласність оцінки впливу на довкілля*, своєчасне та ефективне інформування громадськості.

Документи, які оприлюднюються:

- повідомлення про плановану діяльність;
- оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля;
- інформація про висновок з оцінки впливу;
- рішення про провадження планованої діяльності.

Шляхи оприлюднення:

- уповноважений територіальний орган - розміщує на офіційному веб-сайті в мережі Інтернет;
- суб'єкт господарювання не пізніше трьох робочих днів з дня їх подання уповноваженому органу, шляхом опублікування в друкованих засобах масової інформації (не менше), визначених суб'єктом господарювання, територія розповсюдження яких охоплює адміністративно-територіальні одиниці, які можуть зазнати впливу та розміщуються на дошках оголошень органів місцевого самоврядування.

Уповноважений центральний орган на офіційному веб-сайті якщо планована діяльність:

- належить до першої категорії або може мати транскордонний вплив;
- може мати вплив на довкілля двох і більше областей;
- стосується зони Чорнобильської катастрофи;
- фінансуватиметься із залученням іноземних кредитів.

Звіт з оцінки впливу на довкілля та надана суб'єктом господарювання інша документація, необхідна для оцінки впливу на довкілля, є відкритими:

– надаються уповноваженим органом, органом місцевого самоврядування та суб'єктом господарювання для ознайомлення шляхом їх розміщення у місцях, доступних для громадськості у приміщеннях уповноваженого органу, органу місцевого самоврядування, у приміщенні суб'єкта господарювання.

Громадськості надається можливість робити копії із зазначеної документації, а також можливість ознайомлення з інформацією за місцем розміщення.

Уповноважені органи забезпечують безоплатний доступ громадськості до всієї інформації, що стосується процесу прийняття висновку.

Якщо документація містить конфіденційну інформацію суб'єкта господарювання, така інформація відокремлюється, а решта інформації надається для ознайомлення громадськості. Інформація, що стосується впливу на довкілля залишається відкритою.

Опублікування інформації в друкованих засобах масової інформації, розміщення на дошках оголошень та виготовлення копій для їх розміщення забезпечує суб'єкт господарювання.

Уповноважений центральний орган веде Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля. Інформація, внесена до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля, є відкритою, вільний доступ до неї забезпечується через мережу Інтернет.

Суб'єкт господарювання інформує уповноважений орган про намір провадити плановану діяльність шляхом подання *повідомлення про плановану діяльність*, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, у письмовій формі та в електронному вигляді за місцем провадження такої діяльності. Повідомлення може бути подано особисто заявником, надіслано засобами поштового зв'язку або в електронній формі із застосуванням засобів електронних комунікацій.

У повідомленні про плановану діяльність наводиться інформація про:

– суб'єкта господарювання – назва, юридична адреса, номер телефону;

- плановану діяльність, її характеристики, технічні альтернативи;
- місце провадження планованої діяльності, територіальні альтернативи;
- соціально-економічний вплив планованої діяльності;
- загальні технічні характеристики, у тому числі параметри планованої діяльності (потужність, довжина, площа, обсяг виробництва тощо);
- екологічні та інші обмеження планованої діяльності за альтернативами;
- необхідну еколого-інженерну підготовку і захист території за альтернативами;
- сферу, джерела та види можливого впливу на довкілля;
- належність планованої діяльності до першої чи другої категорії видів діяльності, які підлягають оцінці впливу на довкілля;
- наявність підстав для здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля;
- планований обсяг досліджень та рівень деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля;
- передбачену процедуру оцінки впливу на довкілля та можливості для участі в ній громадськості;
- процедуру громадського обговорення обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля;
- вид рішення про провадження планованої діяльності та орган, до повноважень якого належить прийняття цього рішення;
- найменування уповноваженого органу, до якого подається повідомлення про плановану діяльність та якому надсилаються зауваження та пропозиції громадськості.

Уповноважений територіальний орган протягом трьох робочих днів з дня отримання повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, надсилає таке повідомлення до уповноваженого центрального

органу та одночасно повідомляє про це суб'єкта господарювання, якщо планована діяльність:

- належить до першої категорії або може мати значний транскордонний вплив;
- може мати вплив на довкілля двох і більше областей ;
- стосується зони Чорнобильської катастрофи;
- фінансуватиметься із залученням іноземних кредитів.

Повідомлення про плановану діяльність оприлюднюється уповноваженим органом протягом трьох робочих днів з дня надходження.

Протягом 20 робочих днів з дня офіційного оприлюднення повідомлення про плановану діяльність громадськість може надати уповноваженому органу зауваження і пропозиції до планованої діяльності, обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля. У разі отримання зауважень і пропозицій громадськості, уповноважений орган надає суб'єкту господарювання копії зауважень і пропозицій протягом трьох робочих днів з дня їх отримання.

Вимога суб'єкта господарювання про надання умов щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля, подається та оприлюднюється одночасно з повідомленням про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля. Уповноважений орган надає умови протягом 30 робочих днів з дня офіційного оприлюднення повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля.

Суб'єкт господарювання при підготовці звіту з оцінки впливу на довкілля враховує повністю, враховує частково або обґрунтовано відхиляє зауваження і пропозиції громадськості.

3.3 Порядок укладання та зміст звіту з оцінки впливу на довкілля. Порядок проведення громадських слухань. Організатор громадських слухань, його повноваження та завдання. Документація громадських слухань.

Суб'єкт господарювання забезпечує підготовку звіту з оцінки впливу на довкілля і несе відповідальність за достовірність наведеної у звіті інформації.

Звіт з оцінки впливу на довкілля включає:

- опис планованої діяльності, зокрема: опис місця провадження планованої діяльності, цілі планованої діяльності;
- опис характеристик діяльності протягом виконання підготовчих і будівельних робіт та провадження планованої діяльності;
- опис основних характеристик планованої діяльності, наприклад, виду і кількості матеріалів та природних ресурсів, які планується використовувати;
- оцінку за видами та кількістю очікуваних відходів, викидів, забруднення води, повітря, ґрунту та надр, шумового, вібраційного, світлового, теплового та радіаційного забруднення, які виникають у результаті виконання підготовчих і будівельних робіт та провадження планованої діяльності;
- опис виправданих альтернатив (географічного або технологічного характеру) планованої діяльності, причин обрання запропонованого варіанта;
- опис поточного стану довкілля та опис його ймовірної зміни без здійснення планованої діяльності в межах того, наскільки природні зміни від базового сценарію можуть бути оцінені на основі доступної екологічної інформації та наукових знань;
- опис факторів довкілля, які ймовірно зазнають впливу з боку планованої діяльності, у тому числі здоров'я населення, стан фауни, флори, біорізноманіття, землі, ґрунтів, води, повітря, кліматичні фактори, матеріальні об'єкти, включаючи архітектурну, археологічну та культурну спадщину, ландшафт, соціально-економічні умови та взаємозв'язки між цими факторами;

- опис і оцінку можливого впливу на довкілля планованої діяльності, зумовленого:
  - виконанням підготовчих і будівельних робіт та провадженням планованої діяльності;
  - використанням природних ресурсів, зокрема земель, ґрунтів, води та біорізноманіття;
  - викидами та скидами забруднюючих речовин, шумовим, вібраційним, світловим, тепловим та радіаційним забрудненням, випроміненням та іншими факторами впливу, а також здійсненням операцій у сфері поводження з відходами;
  - ризиками для здоров'я людей, об'єктів культурної спадщини та довкілля, у тому числі через можливість виникнення надзвичайних ситуацій;
  - кумулятивним впливом інших наявних об'єктів;
  - впливом планованої діяльності на клімат;
  - технологією і речовинами, що використовуються;
  - опис методів прогнозування, що використовувалися для оцінки впливів на довкілля, а також використовувані дані про стан довкілля;
  - опис передбачених заходів, спрямованих на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля;
  - опис очікуваного значного негативного впливу діяльності на довкілля, зумовленого вразливістю проекту до ризиків надзвичайних ситуацій, заходів реагування на надзвичайні ситуації;
  - визначення усіх труднощів (технічних недоліків, відсутності достатніх технічних засобів або знань), виявлених у процесі підготовки звіту;
  - усі зауваження і пропозиції, що надійшли до уповноваженого органу, а також таблицю із зазначенням інформації про повне врахування, часткове врахування або обґрунтування відхилення отриманих зауважень та пропозицій;
  - стислий зміст програм моніторингу щодо впливу на довкілля;

- резюме нетехнічного характеру, розраховане на широку аудиторію;
- список посилань із зазначенням джерел, що використовуються.

Суб'єкт господарювання подає звіт з оцінки впливу на довкілля та оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля в письмовій формі на паперових носіях та в електронному вигляді, уповноваженому органу.

Протягом трьох робочих днів з дня отримання уповноважений орган вносить звіт з оцінки впливу на довкілля до Єдиного реєстру.

Якщо на будь-якій стадії розгляду звіту з оцінки впливу на довкілля уповноважений територіальний орган виявить, що планована діяльність може мати значний транскордонний вплив або вплив на довкілля двох і більше областей, він не пізніше трьох робочих днів, передає документацію уповноваженому центральному органу для проведення громадського обговорення в адміністративно-територіальних одиницях, які можуть зазнати впливу планованої діяльності, та надання висновку з оцінки впливу на довкілля, про що одночасно повідомляє суб'єкта господарювання.

Звіт з оцінки впливу на довкілля підписується всіма його авторами та зберігається в Єдиному реєстрі не менш як п'ять років з дня отримання рішення про провадження планованої діяльності.

Громадськість має право подавати будь-які зауваження чи пропозиції без необхідності їх обґрунтування. Зауваження та пропозиції можуть подаватися в письмовій формі (у тому числі в електронному вигляді) та усно під час громадських слухань із занесенням до протоколу громадських слухань.

Уповноважений орган, зобов'язаний забезпечити громадське обговорення у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля.

Громадське обговорення планованої діяльності після подання звіту з оцінки впливу на довкілля проводиться у формі *громадських слухань* та у формі

надання письмових зауважень і пропозицій (у тому числі в електронному вигляді).

Громадське обговорення планованої діяльності після подання звіту з оцінки впливу на довкілля починається з дня офіційного оприлюднення оголошення про початок громадського обговорення і триває не менше 25 робочих днів і не більше 35 робочих днів. Усі пропозиції та зауваження громадськості підлягають розгляду уповноваженим органом. Пропозиції, надані після встановленого строку, не розглядаються. У разі ненадання зауважень та пропозицій вважається, що зауваження та пропозиції відсутні.

Уповноважений орган забезпечує підготовку звіту про громадське обговорення. Невід'ємною частиною звіту про громадське обговорення є відомості про оприлюднення інформації, перелік матеріалів, наданих на розгляд громадськості, протоколи громадських слухань, отримані письмові зауваження і пропозиції громадськості, а також таблиця із зазначенням інформації про повне врахування, часткове врахування або обґрунтоване відхилення отриманих зауважень та пропозицій. Звіт про громадське обговорення вноситься до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля.

Порядок проведення громадських слухань затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 989.

Уповноважений орган забезпечує проведення громадських слухань у процесі громадського обговорення планованої діяльності шляхом:

- оприлюднення оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля;
- проведення громадських слухань;
- розгляду, повного врахування, часткового врахування або обґрунтованого відхилення зауважень і пропозицій громадськості;
- внесення до Єдиного реєстру звіту про громадське обговорення.

Оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля має містити інформацію про:

- плановану діяльність;
- суб'єкта господарювання;
- уповноважений орган, який забезпечує проведення громадського обговорення;
- процедуру прийняття рішення про провадження планованої діяльності та орган, який розглядатиме результати оцінки впливу на довкілля;
- строки, тривалість та порядок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля;
- державний орган, що забезпечує доступ до звіту з оцінки впливу на довкілля та іншої доступної інформації щодо планованої діяльності;
- орган, до якого направляються запитання, зауваження чи пропозиції, та строки подання запитань, зауважень і пропозицій, у тому числі його поштову та електронну адреси, на які надсилаються пропозиції та зауваження;
- наявну екологічну інформацію щодо планованої діяльності;
- місце розміщення звіту з оцінки впливу на довкілля, а також час, з якого громадськість може ознайомитися з ними.

Оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля розміщується на офіційному веб-сайті уповноваженого територіального органу, на дошках оголошень органів місцевого самоврядування або в інших громадських місцях де планується провадити плановану діяльність.

Уповноважений орган може залучати до проведення громадських слухань організатора громадських слухань.

Організатор громадських слухань визначається один раз на рік на конкурсній основі за договором. У разі проведення уповноваженим органом

громадських слухань самостійно відповідний орган виконує всі функції, передбачені цим Порядком для організатора громадських слухань.

Організатором громадських слухань може бути юридична або фізична особа - підприємець, яка має досвід у сфері охорони довкілля не менше двох років та людські і технічні ресурси, для проведення громадських слухань.

Організатор громадських слухань повинен бути незалежним, об'єктивним та неупередженим і не мати потенційного конфлікту інтересів. Юридична або фізична особа – підприємець, яка залучалася суб'єктом господарювання до розроблення документації щодо планованої діяльності на попередніх етапах, не може бути організатором громадських слухань. Організатор громадських слухань зобов'язаний повідомити про конфлікт інтересів уповноваженому органу. У такому випадку уповноважений орган проводить громадські слухання самостійно.

Організатор громадських слухань:

- проводить громадські слухання;
- реєструє учасників громадських слухань у журналі;
- реєструє виступи учасників громадських слухань у журналі;
- забезпечує аудіо- та/або відеофіксацію ходу громадських слухань;
- здійснює головування під час громадських слухань;
- готує протокол громадських слухань.

Під час громадського обговорення планованої діяльності може проводитися одне або більше громадських слухань. Кількість громадських слухань визначається суб'єктом господарювання з урахуванням масштабів очікуваного впливу, а також таких умов:

- якщо вплив планованої діяльності не поширюється за межі області, громадські слухання проводяться за місцем провадження планованої діяльності або в адміністративному центрі адміністративно-територіальної одиниці, яка може зазнати впливу планованої діяльності;

– якщо вплив планованої діяльності поширюється на дві та більше областей, але менше ніж на третину областей України, громадські слухання проводяться за місцем провадження планованої діяльності та в адміністративних центрах адміністративно-територіальних одиниць, які можуть зазнати впливу планованої діяльності;

– якщо вплив планованої діяльності поширюється більше ніж на третину областей України, громадські слухання проводяться за місцем провадження планованої діяльності, в адміністративних центрах адміністративно-територіальних одиниць третини областей України, які можуть зазнати впливу планованої діяльності, та додатково в м. Києві.

Громадські слухання проводяться не раніше ніж через десять робочих днів з дня оприлюднення уповноваженим органом оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля.

До подання оголошення про початок громадського обговорення суб'єкт господарювання може провести консультації з уповноваженим органом щодо місця та часу проведення громадських слухань з урахуванням можливості забезпечення присутності всіх потенційних учасників.

Громадські слухання вважаються такими, що не відбулися, якщо на такі слухання не з'явився:

- їх організатор;
- суб'єкт господарювання.

У разі визнання громадських слухань такими, що не відбулися у зв'язку з неявкою організатора громадських слухань, проводяться повторні громадські слухання. Опублікування оголошення про проведення повторних громадських слухань та проведення повторних громадських слухань здійснюється за рахунок організатора громадських слухань.

Проведення повторних громадських слухань відбувається не раніше ніж через п'ять робочих днів після офіційного оприлюднення оголошення про проведення повторних громадських слухань.

Організатор громадських слухань забезпечує запис громадського слухання із застосуванням засобів аудіо- або відеофіксації. Аудіо- або відеозапис є невід'ємною частиною протоколу громадських слухань.

Громадські слухання проводяться під головуванням організатора громадських слухань, який зобов'язаний:

- відкривати громадські слухання (представляти головуючого та суб'єкта господарювання, плановану діяльність);
- оголошувати порядок денний і регламент громадських слухань;
- інформувати про ведення аудіо- та/або відеозапису громадських слухань, про порядок ведення протоколу громадських слухань, подання усних та письмових зауважень і пропозицій під час громадських слухань;
- надавати можливість суб'єктові господарювання викласти основні відомості щодо планованої діяльності та положення звіту з оцінки впливу на довкілля, проблемні питання, що заслуговують на увагу громадськості;
- надавати можливість представникам громадськості ставити запитання суб'єкту господарювання, присутнім експертам та спеціалістам та висловити свою думку;
- забезпечувати ведення обговорення, подання пропозицій та зауважень громадськості з дотриманням регламенту;
- підбивати підсумки громадських слухань та інформувати учасників громадських слухань про те, в який спосіб враховуватимуться зауваження та пропозиції громадськості уповноваженим органом.

Хід та результати громадських слухань оформлюються протоколом громадських слухань, який підписується головуючим.

Громадські слухання розпочинаються з доповіді головуєчого, який коротко інформує присутніх про суть питань, що повинні бути обговорені, про склад учасників та порядок і регламент громадських слухань. Головуючий також повідомляє присутнім інформацію, надану суб'єктом господарювання, щодо оприлюднення ним оголошення про початок громадського обговорення звіту, а також щодо розміщення звіту для ознайомлення у місцях, доступних для громадськості.

Наступним після організатора громадських слухань виступає суб'єкт господарювання. Доповідь суб'єкта господарювання повинна містити:

- короткий опис планованої діяльності;
- основні положення та висновки звіту з оцінки впливу на довкілля;
- інформацію про можливий негативний вплив на довкілля;
- заходи, спрямовані на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля;
- зміст зауважень і пропозицій громадськості, що надійшли до початку громадських слухань.

У разі необхідності після суб'єкта господарювання за його пропозицією виступають інші співдоповідачі, експерти або спеціалісти.

Після доповідей головуєчий надає учасникам громадських слухань можливість поставити доповідачам запитання. Суб'єкт господарювання зобов'язаний забезпечити надання відповідей на запитання громадськості в усній формі під час громадських слухань із внесенням їх до протоколу громадських слухань або в письмовій формі після їх закінчення. Суб'єкт господарювання протягом п'яти робочих днів з дня проведення громадських слухань надає письмові відповіді на усі запитання громадськості, на які він не зміг надати відповідь під час громадських слухань. Відповідь надсилається на адресу особи, що поставила запитання, зазначену в журналі реєстрації

учасників громадських слухань. Копії відповідей надсилаються організаторові громадських слухань для долучення до протоколу громадського слухання.

З метою забезпечення належного проведення громадських слухань учасники громадських слухань реєструються у журналі виступів учасників громадських слухань, а порядок виступів визначається відповідно до записів у журналі. Регламент громадських слухань розраховується з урахуванням можливості виступів учасників громадських слухань, не зареєстрованих у журналі.

Усі пропозиції і зауваження, подані під час громадських слухань в усній формі, фіксуються у протоколі громадських слухань. Письмові пропозиції та зауваження, що подаються в ході громадських слухань, реєструються у журналі реєстрації письмових зауважень та пропозицій і додаються до протоколу громадських слухань.

Уповноважений орган або організатор громадських слухань може запросити представників правоохоронних органів для забезпечення правопорядку під час громадських слухань.

Відсутність пропозицій і зауважень громадськості фіксується у відповідному розділі протоколу громадських слухань. У разі неявки представників громадськості на громадські слухання складається відповідний акт, що підписується головою. У такому випадку громадські слухання вважаються такими, що відбулися.

Організатор громадських слухань передає не пізніше ніж через сім робочих днів після проведення громадських слухань уповноваженому органу підписаний протокол громадських слухань з усіма додатками або акт.

Уповноважений орган протягом трьох робочих днів вносить протокол громадських слухань до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля.

Протоколи громадських слухань з усіма додатками та таблиця врахування зауважень і пропозицій громадськості включаються уповноваженим органом до

звіту про громадське обговорення. Звіт про громадське обговорення вноситься уповноваженим органом до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля одночасно з висновком з оцінки впливу на довкілля.

3.4 Зміст і порядок складання висновку з оцінки впливу на довкілля.

Експертні комісії з оцінки впливу на довкілля. Врахування результатів оцінки впливу на довкілля у рішенні про провадження планованої діяльності. Оскарження дій чи бездіяльності у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля. Порядок фінансування оцінки впливу на довкілля.

Уповноважений орган видає *висновок з оцінки впливу на довкілля*, яким визначає допустимість чи обґрунтовує недопустимість провадження планованої діяльності та визначає екологічні умови її провадження.

Висновок та екологічні умови є обов'язковими для виконання.

Висновок з оцінки впливу на довкілля враховується при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності та може бути підставою для відмови у видачі рішення про провадження планованої діяльності.

При підготовці висновку з оцінки впливу на довкілля уповноважений орган бере до уваги звіт з оцінки впливу на довкілля та звіт про громадське обговорення.

В описовій частині висновку з оцінки впливу на довкілля наводиться інформація про:

- здійснену процедуру оцінки впливу на довкілля;
- врахування звіту з оцінки впливу на довкілля;
- враховані та відхилені зауваження та пропозиції, що надійшли під час громадського обговорення.

У висновку з оцінки впливу на довкілля уповноважений орган:

- зазначає тип, основні характеристики та місце провадження планованої діяльності;

- визначає допустимість чи обґрунтовує недопустимість провадження планованої діяльності;

- встановлює умови використання території та природних ресурсів під час виконання підготовчих і будівельних робіт та планованої діяльності;

- встановлює умови щодо охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки під час виконання підготовчих і будівельних робіт та провадження планованої діяльності;

- встановлює умови щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та усунення їх наслідків;

- встановлює умови щодо зменшення транскордонного впливу планованої діяльності, щодо якої здійснювалася процедура оцінки транскордонного впливу;

У разі необхідності:

- покладає обов'язок із здійснення компенсаційних заходів;

- покладає обов'язок із здійснення моніторингу впливу планованої діяльності на довкілля;

- визначає строки та обґрунтовує вимоги щодо здійснення додаткової оцінки впливу на довкілля;

- визначає порядок, строки та вимоги до здійснення післяпроектного моніторингу.

- за письмовою згодою із суб'єктом господарювання зазначається погоджений варіант здійснення планованої діяльності.

Висновок з оцінки впливу на довкілля надається суб'єкту господарювання безоплатно протягом 25 робочих днів з дня завершення громадського обговорення. До висновку з оцінки впливу на довкілля додається звіт про громадське обговорення.

Уповноважений орган оприлюднює висновок з оцінки впливу на довкілля протягом трьох робочих днів з дня його прийняття, вносить його до Єдиного реєстру.

Висновок з оцінки впливу на довкілля втрачає силу через п'ять років у разі, якщо не було прийнято рішення про провадження планованої діяльності.

Якщо до отримання рішення про провадження планованої діяльності внесені зміни до проектної документації, оцінка впливу на довкілля здійснюється повторно.

Висновок з оцінки впливу на можуть бути використані для отримання інших документів дозвільного характеру.

Уповноважений орган може утворювати *експертні комісії* з оцінки впливу на довкілля, члени яких призначаються строком на три роки. Уповноважений центральний орган веде реєстр експертів, з числа яких можуть призначатися члени експертної комісії з оцінки впливу на довкілля.

Положення про експертну комісію з оцінки впливу на довкілля, кваліфікаційні вимоги до експертів та порядок ведення реєстру експертів затверджуються уповноваженим центральним органом.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування протягом трьох робочих днів з дня прийняття рішення про провадження планованої діяльності надають інформацію про нього уповноваженим органам. Інформація про рішення про провадження планованої діяльності вноситься уповноваженими органами до Єдиного реєстру.

Висновок з оцінки впливу на довкілля, дії чи бездіяльність органів влади у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля можуть бути *оскаржені в судовому порядку*.

Порушення процедури здійснення оцінки впливу на довкілля, безпідставне та необґрунтоване неврахування участі громадськості є підставами для скасування висновку з оцінки впливу на довкілля в судовому порядку.

За проведення громадського обговорення в процесі оцінки впливу на довкілля *справляється плата*, за рахунок якої оплачуються: експертні послуги членів експертних комісій, організація громадських слухань.

Розмір плати за проведення громадського обговорення в процесі здійснення оцінки впливу на довкілля затверджується уповноваженим центральним органом за погодженням з Міністерством економічного розвитку. Розмір плати визначається згідно з категорією видів планованої діяльності з огляду на масштаби очікуваного впливу, кількість обов'язкових громадських слухань, кількість зачеплених держав, та диференціюється з урахуванням:

- здійснення оцінки впливу на довкілля планованої діяльності, якщо вплив такої діяльності не виходить за межі області;
- здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля.

Суб'єкт господарювання вносить плату за проведення громадського обговорення на рахунок, визначений уповноваженим органом, до подання звіту з оцінки впливу на довкілля.

Документ, що підтверджує внесення плати за проведення громадського обговорення, подається суб'єктом господарювання разом із звітом з оцінки впливу на довкілля.

Плата за проведення громадського обговорення зараховується до відповідних спеціальних фондів державного бюджету або до спеціальних фондів місцевих бюджетів.

Оплата праці членів експертних комісій, організації громадських слухань та забезпечення громадського обговорення за транскордонною процедурою здійснюється на договірних засадах.

3.5 Післяпроектний моніторинг. Оцінка транскордонного впливу на довкілля. Відповідальність за порушення законодавства про оцінку впливу на довкілля. Припинення діяльності підприємств. Порядок ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля. Законодавство ЄС у сфері оцінки впливу на навколишнє середовище. Стратегічна екологічна оцінка

Якщо це передбачено висновком з оцінки впливу на довкілля, суб'єкт господарювання забезпечує здійснення *післяпроектного моніторингу* з метою виявлення будь-яких розбіжностей і відхилень у прогнозованих рівнях впливу та ефективності заходів із запобігання забрудненню довкілля.

Порядок, строки і вимоги до здійснення післяпроектного моніторингу визначаються у висновку з оцінки впливу на довкілля.

За результатами післяпроектного моніторингу, за потреби, суб'єкт господарювання та уповноважений орган, узгоджують вжиття додаткових заходів і дій із запобігання впливу господарської діяльності на довкілля.

Якщо під час провадження господарської діяльності, щодо якої здійснювалася оцінка впливу на довкілля, виявлено значний негативний вплив цієї діяльності на життя і здоров'я населення чи довкілля та якщо такий вплив не був оцінений під час здійснення оцінки впливу на довкілля, рішення про провадження такої планованої діяльності за *рішенням суду підлягає скасуванню*, а діяльність — припиненню.

Планована діяльність, яка може мати значний негативний транскордонний вплив на довкілля, підлягає оцінці транскордонного впливу на довкілля відповідно до міжнародних договорів України до прийняття рішення про провадження такої планованої діяльності.

Оцінка транскордонного впливу на довкілля здійснюється за рішенням уповноваженого центрального органу. Рішення про здійснення транскордонної оцінки впливу на довкілля приймається уповноваженим центральним органом

відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України, на підставі наявної інформації щодо планованої діяльності або звернення іноземної держави.

Залежно від місця провадження планованої діяльності оцінка транскордонного впливу на довкілля здійснюється:

- за процедурою *держави походження* – щодо планованої діяльності, яка здійснюватиметься на території України;
- за процедурою *зачепленої держави* – щодо планованої діяльності, яка здійснюватиметься на території іноземної держави.

У разі здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля за процедурою держави походження уповноважений центральний орган протягом трьох робочих днів з дня прийняття відповідного рішення оповіщає держави, довкілля яких може зазнати значного негативного транскордонного впливу.

Оповіщення містить інформацію про плановану діяльність, у тому числі про її можливий транскордонний вплив, можливе рішення та процедуру оцінки транскордонного впливу на довкілля планованої діяльності. В оповіщенні зазначається строк, що надається зачепленій державі для надання відповіді щодо участі в оцінці транскордонного впливу на довкілля, який не може становити менше 30 днів. Цей строк починає обраховуватися з дня отримання оповіщення зачепленою державою.

Уповноважений центральний орган припиняє процедуру оцінки транскордонного впливу на довкілля у разі відмови зачеплених держав брати участь у цій оцінці чи у разі відсутності відповіді зачеплених держав.

У разі здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля за процедурою держави походження умови щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля, надаються уповноваженим центральним органом. У такому разі звіт з оцінки впливу на довкілля має включати оцінку транскордонного впливу, а звіт

про громадське обговорення – розділ щодо громадського обговорення громадськістю інших держав. До звіту з оцінки впливу на довкілля додаються протоколи як результат консультацій із зачепленою державою.

Суб'єкт господарювання забезпечує підготовку та переклад проекту оповіщення зачеплених держав, звіту з оцінки впливу на довкілля іноземною мовою.

Уповноважений центральний орган проводить консультації із зачепленою державою, а також спільно із зачепленими державами забезпечує громадське обговорення громадськістю цих держав планованої діяльності.

Рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля схвалюється Міжвідомчою координаційною радою з питань реалізації в Україні Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті, склад та порядок діяльності якої визначаються Кабінетом Міністрів України, та є обов'язковим для виконання на території України. Рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля після схвалення Міжвідомчою координаційною радою з питань реалізації в Україні Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті затверджується уповноваженим центральним органом та є невід'ємною частиною висновку з оцінки впливу на довкілля.

Рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля вноситься уповноваженим центральним органом до Єдиного реєстру.

Уповноважений центральний орган повідомляє всі зачеплені держави про рішення про провадження планованої діяльності, що підлягала оцінці транскордонного впливу на довкілля, та оприлюднює інформацію про нього на своєму офіційному веб-сайті в мережі Інтернет.

Участь України в оцінці транскордонного впливу на довкілля за процедурою зачепленої держави забезпечується уповноваженим центральним органом та передбачає:

- направлення звернення іноземній державі стосовно необхідності здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля;
- надання відповіді на оповіщення із зазначенням зацікавленості брати участь в оцінці транскордонного впливу на довкілля;
- участь у консультаціях між державою походження та іншими зачепленими державами щодо наданих матеріалів оцінки транскордонного впливу на довкілля;
- організацію спільно з іншими державами участі громадськості.

Уповноважений центральний орган оприлюднює своє рішення про здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля за процедурою зачепленої держави, сприяє громадському обговоренню матеріалів оцінки транскордонного впливу на довкілля та їх врахуванню, а також повідомляє громадськість про рішення про провадження планованої діяльності, прийняте державою походження.

З метою поліпшення управління процедурою оцінки транскордонного впливу на довкілля можуть утворюватися спільні органи з іншими державами. Статус і порядок функціонування таких органів визначаються двосторонніми чи багатосторонніми угодами.

Правопорушеннями у сфері оцінки впливу на довкілля є:

- надання завідомо неправдивих чи неповних відомостей про вплив на довкілля планованої діяльності;
- порушення встановленої законодавством процедури здійснення оцінки впливу на довкілля, у тому числі порядку інформування громадськості та порядку проведення громадського обговорення і врахування його результатів;
- неврахування результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності;
- підготовка завідомо неправдивого звіту з оцінки впливу на довкілля чи завідомо неправдивого висновку з оцінки впливу на довкілля;

- незаконне втручання у підготовку та надання висновку;
- провадження планованої діяльності, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, без здійснення такої оцінки;
- недотримання під час провадження господарської діяльності екологічних умов, визначених у висновку з оцінки впливу на довкілля, рішенні про провадження планованої діяльності та проектах будівництва, розширення, перепрофілювання, ліквідації (демонтажу) об'єктів.

Особи, винні в порушенні законодавства про оцінку впливу на довкілля, притягаються до дисциплінарної, адміністративної, цивільної чи кримінальної відповідальності.

Діяльність суб'єктів господарювання, що провадиться з порушенням законодавства про оцінку впливу на довкілля, може бути тимчасово заборонена або припинена.

Рішення про тимчасову заборону або припинення діяльності підприємств у разі порушення ними законодавства про оцінку впливу на довкілля приймається судом за позовом Держекоінспекції.

Підставою для припинення діяльності підприємства чи окремих його одиниць обладнання є провадження планованої діяльності, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, без здійснення такої оцінки.

Надання неправдивих відомостей про вплив на довкілля планованої діяльності, порушення вимог щодо здійснення оцінки впливу на довкілля, у тому числі порядку інформування громадськості та порядку проведення громадського обговорення і врахування його результатів, тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення процедури здійснення оцінки впливу на довкілля, втручання у підготовку висновку з оцінки впливу на довкілля, відмова уповноваженим

органом виконавчої влади у видачі висновку з оцінки впливу на довкілля з підстав, не встановлених законом, тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неоприлюднення інформації, обов'язкове оприлюднення якої передбачено законами України, несвоєчасне внесення документів до Єдиного реєстру з оцінки впливу у на довкілля, обмеження доступу до інформації, внесеної до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень тягне за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порядок ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля визначається Кабінетом Міністрів України.

Реєстр ведеться з метою забезпечення:

- доступу суб'єктів оцінки впливу на довкілля до актуальної інформації про порядок здійснення оцінки впливу на довкілля (нормативно-правові акти, методичне забезпечення та довідкова інформація);
- доступу суб'єктів господарювання до документів з оцінки впливу на довкілля та можливості їх подання через електронний кабінет Реєстру;
- централізованого накопичення, оброблення, систематизації та зберігання інформації та документів щодо планованої діяльності, що створюються у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля;
- вільного доступу усіх заінтересованих сторін через веб-сайт Реєстру до інформації та документів щодо планованої діяльності, що створюються у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля.

Адміністратором Реєстру, що відповідає за технічне, технологічне та програмне забезпечення Реєстру, збереження та захист даних, що містяться у Реєстрі, є Міндовкілля.

Програмні засоби ведення Реєстру забезпечують неможливість виправлень вже внесеної інформації або документів.

У Реєстрі формується реєстраційна справа, у якій зберігаються такі документи щодо планованої діяльності:

- повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля;
- вимога суб'єкта господарювання про надання умов щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля (у разі подання);
- усі зауваження і пропозиції громадськості до планованої діяльності, обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля, (у разі подання);
- зауваження і пропозиції або умови щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля, надані уповноваженим центральним органом та/або уповноваженим територіальним органом (у разі надання);
- рішення про здійснення транскордонної оцінки впливу на довкілля (у разі прийняття);
- оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля;
- оголошення про проведення повторних громадських слухань (у разі проведення);
- звіт з оцінки впливу на довкілля;
- будь-яка інша надана суб'єктом господарювання додаткова інформація, необхідна для розгляду звіту з оцінки впливу на довкілля (у разі подання);

- заява про конфіденційність інформації, що міститься у звіті з оцінки впливу на довкілля чи іншій документації щодо планованої діяльності (у разі подання);
- висновок з оцінки впливу на довкілля/рішення про відмову у видачі висновку з оцінки впливу на довкілля (у разі прийняття);
- рішення про анулювання висновку про оцінку впливу на довкілля (у разі прийняття);
- звіт про громадське обговорення;
- рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля (у разі проведення);
- рішення про провадження планованої діяльності.

Усі документи з оцінки впливу на довкілля в електронному вигляді подаються суб'єктом господарювання уповноваженому центральному органу або уповноваженому територіальному органу через електронний кабінет Реєстру. Підтвердження факту і часу одержання документів уповноваженим органом здійснюється програмними засобами ведення Реєстру шляхом надсилання повідомлення на електронну адресу суб'єкта господарювання.

Нормативно-правові акти ЄС у сфері оцінки впливу на довкілля, імплементація яких здійснюється згідно із схваленими КМУ планами:

- Директива 2011/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 2011 р. про оцінку впливу окремих державних і приватних проектів на навколишнє середовище;
- Директива 2003/4/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2003 р. про доступ громадськості до екологічної інформації та про скасування Директиви Ради 90/313/ЄЕС;
- Директива 2003/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 травня 2003 р. про забезпечення участі громадськості у розробленні деяких планів та програм, що стосуються навколишнього природного середовища, та внесення

змін і доповнень до Директив Ради 85/337/ЄЕС та 96/61/ЄС щодо участі громадськості та доступу до правосуддя;

– Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 р. про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище.

Основні принципи нормативно-правових актів ЄС у сфері оцінки впливу на довкілля:

– держави приймають законодавчі положення, необхідні для того, щоб перед наданням дозволу проекти, що можуть мати відчутні наслідки для навколишнього природного середовища, підлягали процедурі запиту дозволу, а також оцінці, що стосується їх наслідків;

– оцінка наслідків для навколишнього природного середовища ідентифікує, описує та оцінює наслідки від проекту на наступні фактори: населення і здоров'я людини; біорізномайття; ґрунт, воду, повітря, клімат та ландшафт; матеріальні блага та культурну спадщину;

– компетентний орган виносять ухвалу, на підставі оцінок впливу на навколишнє середовище;

– визначення повинно бути доступні для громадськості.

Згідно з Конвенцією про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті кожна Сторона вживає заходів стосовно запобіганню значному шкідливому транскордонному впливу запланованих видів діяльності:

1. Нафтоочисні заводи продуктивністю 500 тонн або більше на день.
2. Теплові електростанції потужністю 300 мегават або більше, атомні електростанції.
3. Установки, які призначені виключно для виробництва або збагачення ядерного палива.

4. Великі установки для доменного та мартенівського виробництв та підприємства кольорової металургії.

5. Установки для вилучення азбесту та переробки і перетворення азбесту з річним виробництвом більш ніж 20000 тонн готової продукції;

6. Хімічні комбінати.

7. Будівництво автомагістралей, швидкісних доріг*, трас для залізничних шляхів далекого сполучення та аеропортів з довжиною основної злітно-посадочної полоси у 2100 метрів або більше.

8. Нафто- та газопроводи з трубами великого діаметру.

9. Торгові порти, які допускають прохід суден водотоннажністю більш ніж 1350 тонн.

10. Установки по видаленню відходів для спалювання, хімічної переробки або захоронення токсичних та небезпечних відходів.

11. Великі греблі та водосховища.

12. Діяльність по забору підземних вод, якщо річний обсяг води, яка забирається, досягає 10 мільйонів кубічних метрів або більше.

13. Виробництво целюлози та паперу з одержанням на день 200 або більше метричних тонн продукції.

14. Великомасштабне видобування, вилучення та збагачення на місці металевих руд та вугілля.

15. Видобування вуглеводнів на континентальному шельфі.

16. Великі склади для зберігання нафтових, нафтохімічних та хімічних продуктів

17. Вируб лісів на великих площах.

Метою Протоколу про *стратегічну екологічну оцінку* до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті є

забезпечення високого рівня захисту навколишнього середовища, зокрема здоров'я населення, шляхом:

- забезпечення такого стану, коли екологічні питання, зокрема пов'язані зі здоров'ям населення, ретельно враховуються під час розробки планів і програм;
- сприяння розглядові питань занепокоєності стосовно екологічних проблем, зокрема пов'язаних зі здоров'ям населення, під час розробки політики й законодавства;
- установлення чітких, прозорих та ефективних процедур стратегічної екологічної оцінки;
- забезпечення участі громадськості в стратегічній екологічній оцінці;
- урахування за допомогою цих засобів питань занепокоєності стосовно екологічних проблем, у тому числі пов'язаних зі здоров'ям населення, під час заходів і в документах, які розробляються для забезпечення дальшого сталого розвитку.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Екологічне право України : підручник [Електронний ресурс] / за ред. Гетьмана А.П., Шульги М.В. – Харків : Право, 2005. — 382 с. – Режим доступу: <http://koha.kname.edu.ua/cgi-bin/koha/opac-ISBDdetail.pl?biblionumber=139>, вільний. – (дата звернення: 21.01.2021). – Назва з екрана.
2. Екологічне право. Особлива частина : підручник: повний академічний курс [Електронний ресурс] / за ред. В. І. Андрейцева. . — Київ: Істина, 2001 . — 544 с. : іл. – Режим доступу: <http://koha.kname.edu.ua/cgi-bin/koha/opac-ISBDdetail.pl?biblionumber=146646>, вільний. – (дата звернення: 21.01.2021). – Назва з екрана.
3. Європейська інтеграція у сфері оцінки впливу на довкілля : нормативно-правова база у сфері оцінки впливу на довкілля [Електронний ресурс] / [упоряд. : Є. Алексєєва, С. Вихрист, Д. Скрильнікова]. — Київ : [Норма], 2018. — 124 с. Режим доступу: <http://koha.kname.edu.ua/cgi-bin/koha/opac-ISBDdetail.pl?biblionumber=167657>, вільний. – (дата звернення: 21.01.2021). – Назва з екрана.
4. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів [Електронний ресурс] : Екологічний моніторинг – Нормативно-правові акти. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/documents/>, вільний. – (дата звернення: 21.01.2021). – Назва з екрана.
5. Законодавство України [Електронний ресурс] : Усі документи бази даних «Законодавство України».— Електронні текстові дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/ru/a#Find>, вільний. – (дата звернення: 21.01.2021). – Назва з екрана.

Навчальне видання

КОВАЛЕНКО Юрій Леонідович

НОРМАТИВНА БАЗА ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*(для здобувачів 1 та 2 курсів денної та 2 курсу заочної форм навчання
за спеціальністю*

*183 – Технології захисту навколишнього середовища)
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*

Відповідальний за випуск *Т. В. Дмитренко*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *Ю. Л. Коваленко*

План 2019, поз. 52Л.

Підп. до друку 04.02.2021. Формат 60 x 84/16.

Друк на ризографії. Ум. друк. арк. 6,6.

Тираж 50 прим. Зам. № .

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.